

12016

0cm

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16

Er. Rot:
Collatio
de lib: Arb

Hyp: ras:
- trites.
S. a. d. r. s. i.

185.

12016

q b

12,016

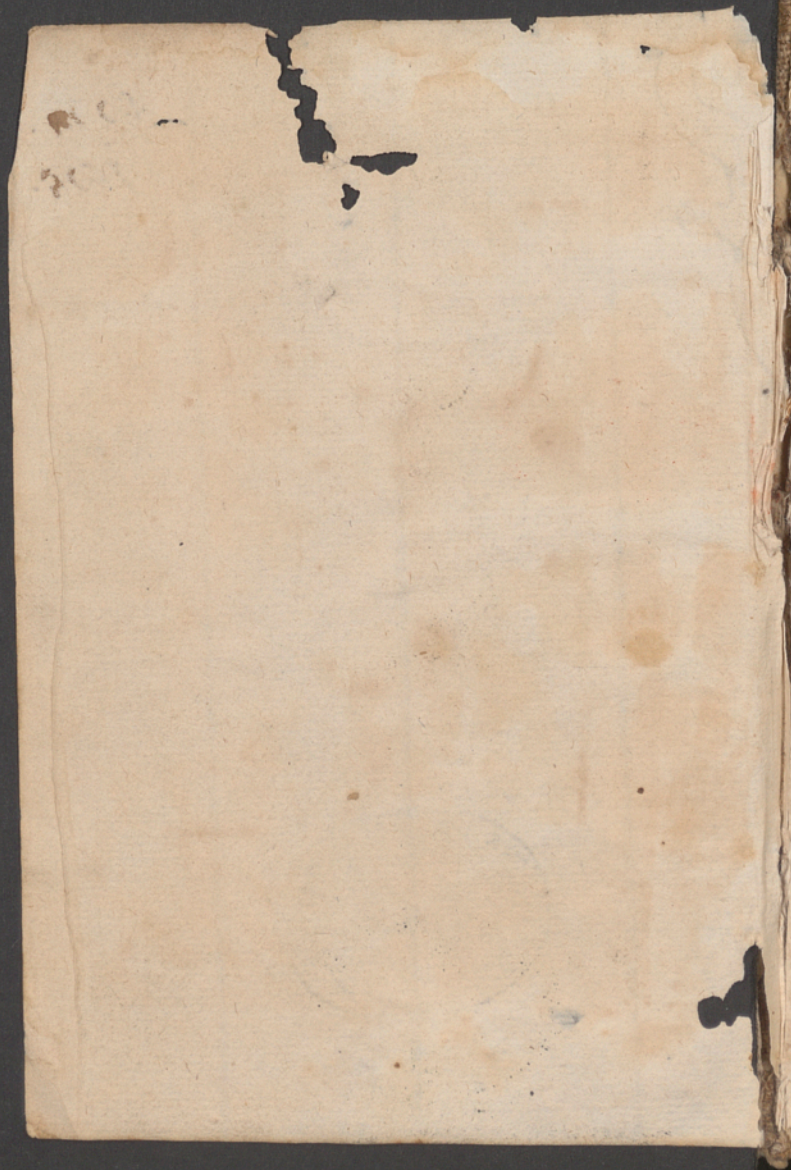
9

C

786

5 m.
1009.

Resp 7n 12016 //

DE LIBERO ARBITRIO ΔΙΑΤΡΙ-
ΒΗ, sive Collatio, Desiderij ERASMI Roterod.

Primum legito, deinde iudicato.

Basilce apud Ioannem Frobenium, Anno
M. D. XXIII. Mense Septembri.

Ad
Bibl. aut. Eysteth. em

1774

DE LIBRO ARITHMETICAE
MAGISTRI JOHANNIS DE SERINO

IN BIBLIOTHECA MUSEI HISTORICO-NATURALIS
URBIS ET ARCHIDUCATUS VIENNAE

IN NOMI-

NE IESV.

DE LIBERO ARBITRIO ΔΙΑΤΡΙΒΗ,

sive Collatio, per Desiderium Erasmus
Roterodanum.

INTER difficultates, quæ non pau-
cæ occurrunt in diuinis literis, uix ul-
lus Labyrinthus inexplicabilior, quàm
de libero arbitrio. Nam hæc materia
iam olim philosophorum, deinde theo-
logorum etiam, tum ueterum, tum recentium ingenia
mirum in modum exercuit, sed maiore, sicut opinor,
negocio quàm fructu. Nuper autem renouata est per
Carolstadium & Eccium, sed moderatiore cõsultatio-
ne: mox autem uehementius exagitata per Martinum
Lutherum, cuius extat de libero arbitrio assertio. Cui
tametsi iam non ab uno responsum est, tamen quando
ita uisum est amicis, experiar & ipse, num ex nostra
quoq; cõsultatiuncula ueritas reddi possit dilucidior.
Hic scio quosdam protinus obturatis auribus reclama-
turos, ἄνω σοτᾶ μὲν, Erasmus audet cum Luthero
congrredi, hoc est, cum elephanto musca? Ad quos pla-
candos, si tantillum silētij licebit impetrare, nihil aliud
præfabor in præsentia, quàm id quod res est, me nunquã
iurasse in uerba Lutheri. Proinde nemini uideri debe-

DE LIBERO ARBITRIO

bat indignū, sic ubi palam dissentirem ab illo, nimirum,
ut nihil aliud, homo ab homine, tantum abest, ut nefas
sit de illius aliquo dogmate ambigere, multo minus, si
quis ueritatis eliciendæ studio, moderata disputatione
cum illo congregiatur. Certe Lutherum ipsum nō arbi-
tror indignè laturū, sicubi quis ab ipso dissentiat, quum
ipse sibi permittat, non solum ab omnium ecclesiæ do-
ctorum, uerum etiam ab omnium gymnasiolorum, conci-
liorum, Pontificum decretis appellare: quod quum ipse
palam & ingenue profiteatur, mihi non debet apud il-
lius amicos esse fraudi, si repeto. Proinde ne quis hanc
pugnam interpretetur, qualis solet esse inter cōmissos
gladiatores, cum unico illius dogmate conflictabor,
non in aliud, nisi ut, si fieri queat, hac collisione scri-
pturarum & argumentorū fiat euidentior ueritas, cu-
ius indagatio semper fuit honestissima studiosis. Res
sine conuicijs agetur, siue quia sic magis decet Chri-
stianos, siue quia sic certius inuenitur ueritas, quæ sæ-
penumero nimium altercando amittitur. Equidem non
ignorabam, quàm non essem ad hanc appositus pale-
stram: certe uix alius quisquam minus exercitatus, ut
qui semper arcano quodam naturæ sensu abhorruerim
à pugnis: eoq; semper habui prius in liberioribus Mu-
sarum campis ludere, quàm ferro cominus cōgredi. Et
adeo non delector assertionibus, ut facile in Scepti-
corum sententiam pedibus discessurus sim, ubicunque
per diuinarum scripturarū inuiolabilem autoritatem,
& ecclesiæ

COLLATIO AD ERAS. ROT.

Et ecclesie decreta liceat, quibus meum sensum ubiq;
 libens submitto, siue assequor quod prescribit, siue non
 assequor. Atq; hoc ingenium mihi malo, quam quo ui-
 deo quosdam esse preeditos, ut impotenter addicti sen-
 tentie, nihil ferant, quod ab ea discrepet: sed quicquid
 legunt in scripturis, detorquent ad assertionem opinio-
 nis, cui se semel manciparunt, sicuti iuuenes qui puella
 tam amant immoderatus, quocunq; se uertunt, imagi-
 nantur se uidere quod amat. Imò, ut, quod est similius,
 conferam, quemadmodum inter eos inter quos incur-
 duit pugna, quicquid forte ad manum est, siue cantus
 sit, siue discus, in telum uertitur. Apud sic affectos,
 quod obsecro potest esse syncerum iudicium? aut quis
 ex huiusmodi disputationibus fructus, nisi ut uterque
 ab altero consputus discedat? Semper autem erunt
 quamplurimi tales, quales describit Petrus apostolus, 2. Petri 3.
 indocti et instabiles, qui deprauant scripturas ad suam
 ipsorum perditionem. Itaq; quod ad sensum meum at-
 tinet, fateor de libero arbitrio multa uariaque tradi à
 ueteribus, de quibus nondum habeo certam persua-
 sionem, nisi quod arbitror esse aliquam liberi arbitrij
 um. Legi quidem Martini Lutheri assertionem, et in-
 teger legi, nisi quod illic fauorem quendam in illum
 mihi sumpsi, non aliter q̄ cognitor fauere solet grauato
 reo. Et quanq̄ ille rem omnibus presidij magnoq; spi-
 ritu uersat agitq; mihi tamen, ut ingenue fatear, non
 dum persuasit. Quod si quis uel ingenij tarditati, uel

DE LIBERO ARBITRIO

imperitiæ uelit ascribere, cum hoc nõ contendam, modo tardioribus etiam permittant, uel discendi gratia, congregari cum his quibus dei donum uberius contigit: præsertim quum Lutherus minimũ tribuat eruditioni, plurimum spiritui, qui nonnunquam instillat quædam humilioribus, quæ σοφοῖς illis negat. Hæc ad illos, qui fortiter clamant, Luthero plus esse eruditionis in minimo digitulo, quàm Erasmo in toto corpore, quod ego sanè nunc non refellam. Ab istis quamlibet iniquis, tamen illud, opinor, impetrabo, ut si per me conceditur in hac disputatione Luthero, ne quo pacto grauetur præiudicio doctorũ, conciliorũ, Academiarũ, Pontificũ & Cæsaris, ne meã causam deteriore faciat quorundam iniudicando temeritas. Etiam si uisus sum mihi, quod illic Lutherus tractat, peræpisse: attamen fieri potest, ut mea fallat opinio: eoq; disputatorẽ agam, nõ iudicem: inquisitorẽ, non dogmatistẽ, paratus à quocũq; discere, si quid adferatur rectius aut cõpertius. Quãq; illud libenter persuaserim mediocribus ingenijs, in huius generis quæstionibus nõ adeo pertinaciter cõtendere, quæ citius ledant Christianam cõcordiam, quàm adiuuent pietatem. Sunt enim in diuinis literis adyta quædã, in quæ deus noluit nos altius penetrare, & si penetrare conemur, quo fuerimus altius ingressi, hoc magis ac magis caligamus, quo uel sic agnosceremus & diuinæ sapientiæ maiestatem imperuestigabilem, & humanæ mētis imbecillitatem. Quemadmodũ de specu quodam Coricio

narrat

COLLATIO D. ERAS. ROT.

narrat Pomponius Mela, qui primum iucūda quadam
 amoenitate allectat ac ducit ad se, donec altius atq; al-
 tius ingressos tandem horror quidam ac maestas nu-
 minis illic inhabitantis submoueat. Huc igitur ubi uen-
 tum erit, mea sententia consultius ac religiosius etiam
 fuerit, clamare cum Paulo: O altitudo diuitiarū sapien-
 tiæ & scientiæ dei, quàm incomprehensibilia sunt iu-
 dicia eius, & imperuestigabiles uie eius. Et cum Esaia:
 Quis audiuit spiritum domini, aut quis cōsiliarius eius
 fuit: quàm definire quod humanæ mentis excedit mo-
 dum. Multa seruantur ei tempori, quum iam non uide-
 bimus per speculum & in enigmate, sed reuelata facie
 domini, gloriam contemplabimur. Ergo meo quidem
 iudicio, quod ad liberum arbitrium attinet, quæ didici-
 mus è sacris literis, si in uia pietatis sumus, ut alacriter
 proficiamus ad meliora, relictorum obliti: si peccatis
 inuoluti, ut totis uiribus enitamur, ad eam remedium
 pœnitentiæ, ac domini misericordiam modis omnibus
 ambiamus, sine qua nec uoluntas humana est efficax,
 nec conatus: & si quid mali est, nobis imputemus: si
 quid boni, totum ascribamus diuinæ benignitati, cui
 debemus & hoc ipsum quod sumus, ceterum quicquid
 nobis accidit in hac uita siue letum, siue triste, ad no-
 stram salutem ab illo credamus immitti, nec ulli posse
 fieri iniuriam à deo natura iusto, etiã si qua nobis ui-
 dentur accidere indignis. Nemini desperandum esse ue-
 niam à deo natura clementissimo. Hæc, inquam, tene-
 re, meo

Rom. II.

Esaie 40.

re, meo

DE LIBERO ARBITRIO

re, meo iudicio, satis erat ad Christianam pietatem, nec erat irreligiosa curiositate irrumpendū ad illa retrusa, ne dicam superuacanea: An deus contingenter præsciat aliquid: Vtrum nostra uolūtas aliquid agat in his quæ pertinent ad eternam salutem: An tantum patiat̄ur ab agente gratia: An quicquid facimus, siue boni, siue mali, mera necessitate faciamus, uel patiamur potius. Sunt quædam quæ deus omnino uoluit nobis esse ignota, sicut diem mortis, & diem extremi iudicij. Non est uestrum nosse tempora uel momenta, quæ pater posuit in sua potestate, Actorum 1. & Marci 13. De die autem illa uel hora nemo scit, neq; angeli in cælo, neque filius, nisi pater. Quædam uoluit nos scrutari, sic ut ipsum in mystico silentio ueniremur. Proinde multa sunt loca in diuinis uoluminibus, in quibus quum multi diuinarint, nullus tamen ambiguitatem planè referuit: uelut de distinctione personarum: de conglutinatione nature diuinæ & humane in Christo: de peccato nunq̄ remittendo. Quædam uoluit nobis esse notissima, quod genus sunt, bene uiuendi præcepta. Videlicet hic est sermo dei, qui neq; petendus est è sublimi consensu cælo, neq; è longinquo importandus transmissio mari, sed prope adest in ore nostro, et in corde nostro. Hæc omnibus ediscenda sunt, cætera rectius deo committuntur, & religiosius adorantur incognita, quam discutiuntur imperuestigabilia. Quot examina questionum uel contentionum potius nobis peperit personarum

Deut. 30.
Ad Ro. 10.

COLLATIO D. ERAS. ROT.

narum distinctio, ratio principij, distinctio natiuitatis
 & processiois? Quas turbas concitauit in orbe diglā
 diatio de Conceptione θεοτόκου Virginis? Quæso,
 quid hætenus his operosis quæstiōibus profectum est,
 nisi quod magno cōcordiæ dispendio, minus amamus,
 dum plus satis uolumus sapere? Iam sunt quædam eius
 generis, ut etiam si uera essent, & sciri possent, nō ex
 pediret tamen ea prostituere promiscuis auribus. For
 tasse uerum est, quod solent garrire sophistæ, deū se
 cundum naturam suam non minus esse in antro scara
 bei, ne quid dicam obscœnius, quod istos tamen nō pu
 det dicere, quàm in cælo: & tamen hoc inutiliter dispu
 taretur apud multitudinem. Et tres esse deos, ut uere
 dici possit iuxta rationem dialectices: certe apud mul
 tudinem imperitam magno cū offendiculo diæretur.
 Si mihi constaret, quod secus habet, hanc cōfessionem
 qua nūc utimur, nec fuisse institutam à Christo, nec ab
 hominibus potuisse institui, & ob hoc non exigendam
 à quoquam: item non requiri satisfactionem pro com
 missis: uererer tamen eam opinionem publicare, quod
 uideam plerosq; mortales mire propensos ad flagitia,
 quos nūc utcunq; cohibet, aut certe moderatur cōfisen
 di necessitas. Sunt quidam corporum morbi, qui mino
 re malo tolerantur, q̄ tolluntur, ueluti si quis in calido
 sanguine trucidatorum infantum lauet, ut lepra careat.
 Ita sunt quidam errores, quos minore pernicie dissimu
 les, q̄ conuellas. Paulus nouit discrimen inter ea quæ
 a 5 licent,

DE LIBERO ARBITRIO

licent, & ea quæ expediūt. Licet uerum dicere, uerum
 non expedit apud quoslibet, nec quouis tempore, nec
 quouis modo. Si mihi constaret in synodo quippiam
 perperam fuisse cōstitutum aut definitum, liceret qui-
 dem uerum profiteri, at non expedit, ne malis præbe-
 retur ansa contemnendi patrum autoritatem, etiam in
 his quæ pie sancteq; statuissent, mallemq; dicere, sic il-
 lis tum pro ratione temporum probabiliter uisum
 fuisse, quod tamen præsens utilitas suadecat abrogaa-
 ri. Fingamus igitur in aliquo sensu uerum esse, quod
 docuit Vuijcleuus, Lutherus asseruit: Quicquid fit à
 nobis, non libero arbitrio, sed mera necessitate fieri,
 quid inutilius quàm hoc paradoxon euulgari mundo?
 Rursum fingamus esse uerū iuxta sensum aliquē quod
 alicubi scribit Augustinus: Deum & bona & mala
 operari in nobis, & sua bona opera remunerari in no-
 bis, & sua mala opera punire in nobis. Quantā fene-
 stram hæc uulgo prodita uox innumeris mortalibus
 aperiret ad impietatem? præsertim in tanta mortalium
 tarditate, socordia, malicia, & ad omne impietatis ge-
 nus irreuocabili pronitate? Quis infirmus sustinebit
 perpetuam ac laboriosam pugnam aduersus carnem
 suam? Quis malus studebit corrigere uitā suam? Quis
 inducere poterit animum, ut deum illum amet ex toto
 corde, qui tartarum fecerit æternis cruciatibus feruen-
 tem, ut illic sua malefacta puniat in miseris, quasi sup-
 plicijs hominum delectetur? Sic enim interpretabuntur
 pleriq;

COLLATIO D. ERAS. ROT.

pleriq;. Sunt enim fermè mortalium ingenia crassa & carnalia, prona ad incredulitatem, procliuia ad scelera, propèsa ad blasphemiã, ut nõ sit opus oleũ addere camino. Itaq; Paulus tanq̃ prudēs dispensator sermonis diuini, frequēter adhibita in consiliũ charitate, ma-
 uult id sequi, quod expedit proximo, q̃ quod ex sese licet: & habet sapientiã quam loquitur inter perfectos, inter infirmos nihil iudicat se scire, nisi Iesum Christũ, & hũc cruãfixũ. Habet scriptura sacra linguã suam, semet ad nostrũ sensum attemperãs. Illic enim irascitur deus, dolet, indignatur, furit, cõminatur, odit, rursus miserescit, pœnitet, mutat sententiã: nõ quod huiusmodi mutationes cadant in naturam dei, sed quod sic loqui conueniebat infirmitati tarditatiq; nostræ. Eadem prudentia decet illos opinor, qui dispensandi sermonis diuini partes susceperunt. Quædam ob hoc ipsa noxia sunt, quod apta non sint, quemadmodum uinum febricitanti. Proinde tales materias fortassis tractare licuerat in colloquijs eruditorum, aut etiam in scholis theologicis, quanquam ne hic quidem expedire putarem, ni sobrie fiat, ceterum hoc genus fabulas agere in theatro promiscuæ multitudinis, mihi uidetur non solum inutile, uerum etiam perniciosum. Malim igitur hoc esse persuasum in huiusmodi Labyrinthis nõ esse terendam etatem aut ingenium, q̃ Lutheri dogma uel refellere, uel asserere. Hæc uerbosius præfatus merito uidear, nisi penè magis ad rem pertinerent, quam ipsa
dispu

DE LIBERO ARBITRIO

disputatio. Iam quando Lutherus non recipit aucto-
 ritatem ullius scriptoris, quantūuis approbati, sed tan-
 tum audit scripturas Canonicas, sanequā libens am-
 plectar hoc laboris compendium. Quum enim tum
 apud Græcos, tum apud Latinos innumeri sint, qui
 uel ex professo, uel per occasione tractant de libero ar-
 bitrio, non mediocris negocij fuerit ex omnibus colli-
 gere, quid quisq; pro libero arbitrio, aut contra liberū
 arbitrium dixerit, & in explicādis singulorum dicto-
 rum sensibus, aut diluendis confirmandisue illorū ar-
 gumentis, prolixā ac molestam operam sumere, apud
 Lutherum & huius amicos etiam inanem, præsertim
 quum illi non solum inter sese uariant, uerū etiam ipsi
 sibi non satis cōstent aliquoties. Et tamen illud intermi-
 lectorem admonitum uelim, si scripturæ diuinæ testi-
 monijs ac solidis rationibus uidebimur cum Luthero
 paria facere, ut tum deniq; sibi ponat ob oculos tam
 numerosam seriem cruditissimorum uirorum, quos in
 hunc usque diem tot seculorum consensus approbauit:
 quorum plerosq; præter admirabilem sacrarum literarū
 peritiam, uitæ quoq; pietas commendat: quidam
 etiam doctrinæ Christi, quam scriptis defenderant, san-
 guine suo testimonium reddiderunt, quales sunt apud
 Græcos, Origenes, Basilus, Chrysostomus, Cyrillus,
 Ioannes Damascenus, Theophylactus: apud Latinos,
 Tertullianus, Cyprianus, Arnobius, Hilarius, Ambro-
 sius, Hieronymus, Augustinus, ne recenseam interim,

Thomas,

COLLATIO D. ERAS. ROT.

Thomas, Scotos, Durãdos, Capreolos, Gabrieles, Aegidios, Gregorios, Alexandros: quorum in argumentando uim & argutiam nõ arbitror cuiq̃ esse prorsus contemnendam: utq̃ interim semoueam tot Academia- rum, conciliorum, ac summorum Pontificum autorita- tem. A tēporibus apostolorū ad hunc usq; diem, nullus adhuc scriptor extitit, qui in totū tolleret uim liberi ar- bitrij, præter unū Manichæū & Ioānem Vuijcleuum. Nam Laurentij Vallæ, qui propemodum uidetur cum his sentire, autoritas non multū habet apud theologos pōderis. Manichæi uero dogma, quū iam olim magno totius orbis cōsensu explosum sit & exhibatū, tamen haud scio, an minus inutile sit ad pietatem, q̃ Vuijcle- ui. Ille enim bona malaq; opera refert ad duas in ho- mine naturas, sic tamen, ut opera bona debeamus deo propter conditionem, & interim aduersus potestatem tenebrarum relinquit causas implorandi opem condi- toris, qua prouecti, leuius pecamus, & facilius opera- mur bonum. Vuijcleuus autem omnia referens ad me- ram necessitatem, quid relinquit uel precibus nostris, uel conatui? Igitur ut ad id quod instituerā, reuertar. Si lector uiderit meæ disputationis apparatus ex equo pugnare cum parte diuersa, tum illud secum expendat, utrum plus tribuendum esse iudicet tot eruditorum, tot orthodoxorum, tot sanctorum, tot martyrum, tot uete- rum ac recentium theologorum, tot Academiarum, tot conciliorum, tot episcoporum & summorum Ponti- ficum

DE LIBERO ARBITRIO

ficum præiudicijs, an unius aut alterius priuato iudicio. Non quod, ut fit in humanis confessibus, ex numero suffragiorum, aut ex dignitate dicentium metiar sententiam. Scio frequenter usu uenire, ut maior pars uincat meliorem: scio non semper esse optima, quæ plurimis probantur: scio nunquam de futuro in indagatione ueri, quod superiorum adijciatur industrie. Fator par esse, ut sola diuinæ scripturæ autoritas superet omnia mortalium omnium suffragia. Verum hic de scripturis non est controuersia. Vtraque pars eandem scripturam amplectitur ac ueneratur: de sensu scripturæ pugna est. In cuius interpretatione si quid tribuitur ingenio & eruditioni: quid Græcorum ingenijs acutius, aut perspicacius? Quid in literis sacris exercitatus? Nec Latinis defuit ingenium, nec literarum sacrarum peritia, qui si naturæ felicitate cesserunt Græcis, certe monumentis illorum adiuti, potuerunt Græcorum industriam æquare. Quod si in hoc iudicio magis spectatur uitæ sanctimonia quam eruditio, uides quales uiros habeat hæc pars, quæ statuit liberum arbitrium. Faceffat odiosa, quod aiunt iureconsulti, cõparatio. Nolim enim quosdam istos noui Euãgelij præcones, cum ueteribus illis conferre. Hic audio: Quid opus est interprete, ubi dilucida est scriptura? Si tam dilucida est, quur tot seculis uiri tam excellentes hic cæcutierunt, idque in re tanti momenti, ut isti uolunt uideri? Si scriptura nihil habet caliginis, quid opus erat Apostolorum temporibus prophetiæ

COLLATIO D. ERAS. ROT.

Phetia? Hoc erat donū spiritus. Sed haud sāo, an quem
 admodum sanationes & linguae cessarunt, ita cessarit
 & hoc charisma. Quod si non cessauit, querendū est,
 in quos deriuatum sit. Si in quoslibet, incerta erit o-
 mnis interpretatio. Si in nullos, quum & hodie tot ob-
 scuritates torqueant doctos, nulla erit interpretatio cer-
 ta. Si in eos qui successerunt in locum Apostolorum,
 reclamabūt multis iam seculis multos succedere in lo-
 cum Apostolorum, qui nihil habent spiritus apostolici.
 Et tamen de illis, si cetera paria sint, probabilius pre-
 sumitur, quod deus his infundit spiritum, quibus tribuit
 ordinem: quemadmodum uerisimilius credimus bap-
 tizato datam gratiam, quā non baptizato. Sed done-
 mus, sicuti re uera donandum est, fieri posse, ut unicui-
 quam humili & idiota reuelet spiritus, quod multis e-
 ruditis nō reuelauit, quandoquidem hoc nomine Chri-
 stus gratias agit patri, quod quae celasset sapientes &
 prudentes, hoc est, scribas, phariseos & philosophos,
 reuelasset uisiois, hoc est, simplicibus, & iuxta mun-
 dum stultis. Et fortasse talis stultus fuit Dominicus, ta-
 lis Franciscus, si licuisset illis suum sequi spiritum. Sed
 si Paulus suo seculo, quo uigebat donum hoc spiri-
 tus, iubet probari spiritus, an ex deo sint, quid o-
 portet fieri hoc seculo carnali? Vnde igitur explo-
 rabimus spiritus? Ex eruditione? Vtrinque Rabini
 sunt. Ex uita? Vtrinque peccatores. In altera totus
 sanctorum chorus, qui statuunt liberum arbitrium.

Verum

DE LIBERO ARBITRIO

Verum aiunt, sed homines erant. At ego iam homines
 confero cum hominibus, non homines cum deo. Au-
 dio: Quid multitudo facit ad sensum spiritus? Respon-
 deo: Quid facit paucitas? Audio: Quid facit mitra
 ad intellectum scripture diuinæ? Respondeo: Quid
 facit sagum, aut cuculla? Audio: Quid facit cognitio
 philosophiæ, ad cognitionem sacrarum literarū? Res-
 pōdeo: Quid facit inscitia? Audio: Quid facit ad in-
 tellectum scripture congregata synodus, in qua fieri
 potest, ut nullus habeat spiritum? Respondeo: Quid fa-
 ciunt conuenticula priuata paucorum, in quibus ueri-
 similius est neminem esse, qui habeat spiritum? Paulus
 clamat: An experimentum quæritis inhabitantis in me
 Christi? Nō credebatur Apostolis, nisi miracula fidem
 adstruxissent doctrinæ: nunc quilibet sibi postulat cre-
 di, quod affirmet se habere spiritū Euangelicum. Apo-
 stoli quoniam excutiebant uiperas, sanabant egro-
 tos, excitabant mortuos, imposta manu dabant donū
 linguarum: ita demum creditum est, & uix creditū est
 illis paradoxa docentibus. Nunc quum iuxta commu-
 nem opinionem adferant penè ἄραδ' ὁζότρεα, nullus
 illorum adhuc extitit, qui uel equum claudum sanare
 potuerit. Atq; utinam quidam absq; miraculis presta-
 rent sinceritatem ac simplicitatem morum Aposto-
 licorum, qui nobis tardiusculis essent miraculorum ui-
 ce. Non hæc proprie dixerim in Lutherum, quem de fa-
 cie non noui, ac scripta hominis legens, uarie afficior,
 neruns

2. Cor. 13.

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

verū in alios quosdam mihi propius notos, qui si quid
 cōtrouersie incidit de sensu scripturæ, nobis ueterum
 orthodoxorum interpretationem adferentibus, statim
 oscinunt, homines erant. Rogantibus quonā argumen-
 to sciri possit quæ sit uera interpretatio scripturæ,
 quum utrinq; sint homines, respondent, indicio spiri-
 tus. Si roges, quur illis, quorum aliquot etiam miracu-
 lis editis inclaruere mundo, defuerit spiritus potius
 quàm ipsi: sic respondent, quasi mille trecentis annis
 nullum fuerit Euangelium in mundo. Si requiras ab
 illis uitam spiritu dignam, respōdent, se fide iustos esse
 non operibus. Si requiras miracula, dicunt iam olim
 cessasse, nec opus esse iam in tanta luce scripturarum.
 Hic si neges hac in parte esse dilucidam scripturam in
 qua tot summi uiri caligarint, circulus ad caput redie-
 rit. Iam ut demus cum qui spiritum habet, certum esse
 de sensu scripturæ, quo modo mihi constabit, quod ille
 sibi sumit? Quid faciam, ubi multi diuersos sensus
 adferunt, quorum unusquisque se iurat habere spiri-
 tum? Ad hæc quū spiritus nō iisdem suggerat omnia,
 labi falliq; potest alicubi etiam is, qui habet spiritum.
 Hæc aduersus illos, qui tam facile reijciunt ueterum
 interpretationem in sacris libris, ac suam nobis sic op-
 ponunt, uelut ex oraculo proditam. Postremo ut de-
 mus Christi spiritum passurum fuisse, populum suum
 errare in leuioribus, unde non magnopere pendet ho-
 minum salus: qui credi potest illum annis plus mille

DE LIBERO ARBITRIO

trecentis dissimulasse errorem ecclesie sue, nec ex tot sanctissimis uiris dignum habuisse quenquam, cui hoc inspiraret, quod isti contendunt esse totius Euangelice doctrine caput? Verum hic ut aliquando finiam, quid alij sibi arrogent, ipsi uiderint: ego mihi nec doctrinam arrogo, nec sanctimoniam, nec fido spiritui meo: simplici tamen sedulitate proferam in medium, quae mouent animum meum. Siquis docere conabitur, sciens non reluctabor ueritati. Sin ciuilitate & absque conuicijs conferenti uerius quam disputanti, malint maledicere, quis non desiderabit in eis spiritum euangelicum, quem semper habent in ore? Paulus clamat: Infirmum in fide suscipite. Et Christus: Linum fumigans non extinguit. Et Petrus apostolus: Sitis, inquit, semper parati ad satisfaciendum omnibus postulantibus a uobis rationem, de ea quae in uobis est specum mansuetudine & reuerentia. Quod si responderunt, Erasmus uelut utrem uetulum non esse capacem musti spiritus, quod ipsi propinant orbi: si sibi tantopere fidunt, saltem eo loco nos habeant, quo Christus habuit Nicodemum, apostoli Gamalielelem. Illum licet crassum, sed discendi auidum non repulit dominus: hunc suspendentem sententiam donec exitus rei doceret, quo spiritu gereretur, discipuli non sunt aspernati.

Absolui dimidium huius libri, in quo si persuadeo quod proposui, satius esse de rebus huiusmodi non contendere superstitiosius, praesertim apud uulgum, nihil
opus

Rom. 14.

Esa. 42.

Mat. 12.

1. Petri. 3.

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

Opus est argumentatione, ad quam nunc accingor, optans, ut superet ubiq; ueritas, quæ fortassis ex collatione scripturarum, uelut ignis ex collisione silicum emicabit. Principio negari non potest in sacris literis plurima esse loca, quæ plane statuere uidentur liberæ hominis arbitriū. Rursus in iisdem esse nonnulla, quæ uidentur in totum tollere. Constat autem scripturam secum pugnare non posse, quum ab eodem spiritu totæ profiscatur. Prius igitur recensebimus ea, quæ nostra confirmant, mox ea quæ ex aduerso stare uidentur, diluere conabimur. Porro liberum arbitrium hoc loco sentimus, uim humanæ uoluntatis quæ se possit homo applicare ad ea quæ perducunt ad eternam salutem, aut ab iisdem auertere. Ab his qui statuunt liberum arbitrium illud in primis proferri solet, quod legitur in libro, cui titulus Ecclesiasticus, siue sapientia Sirach, cap. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Adiecit mandata & precepta sua: Si uolueris mandata conseruare, conseruabunt te, & in perpetuum fidem placitam seruare. Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod uolueris, porrige manū tuam. Ante hominem uita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi. Non puto quenquam excepturum hic aduersus auctoritatem huius operis, quod, ut indicat Hieronymus, olim apud Hebræos non habitum sit in canone, quum ecclesia Christi magno consensu receperit in suum canonem:

*Eodem
erasmi*

*Em
itis*

DE LIBERO ARBITRIO

neq; causam uideo, quur Hebræi librum hunc à suo canone iudicant excludendum, quum parabolas Solomonis, & Canticum amatorium receperint. Etenim quod duos posteriores libros Esdræ, historiam apud Danielelem de Zusanna, ac Belo dracone Iudith, Hester, aliaq; nonnulla non receperunt in canonem, sed inter hagiographa numerarint, quid illos mouerit, facile diuinat, qui libros eos attentius legerit. Ceterum in hoc opere tale nihil obstrepat lectori. Hic itaq; locus declarat Adam nostri generis principem sic fuisse conditum, ut rationem haberet incorruptam, quæ dignosceret quid expetendum, quid fugiendum: sed addita est uoluntas, incorrupta quidem & illa, sed libera tamē, ut, si uellet, posset sese à bono auertere & ad malum deflectere. Eodem in statu conditi sunt angeli, priusquam Lucifer cum suis sodalibus deficeret à conditore suo. In his qui collapsi sunt, sic penitus corrupta est uoluntas, ut sese non possint ad meliora recipere: in his qui perstiterunt, sic est confirmata bona uoluntas, ut iam ne possit quidem sese ad impietatem deflectere. In homine sic erat recta liberaq; uoluntas, ut absq; noua gratia potuerit in innocentia perseverare, sic tamen, ut absque præsidio nouæ gratiæ nõ potuerit assequi felicitatem immortalis uitæ, quam suis pollicitus est dominus Iesus. Hæc tametsi non possunt omnia apertis scripturarum testimonijs conuinci, tamen à patribus orthodoxis non improbabiler disserta

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

differta sunt. Cæterum in Eua, nõ solum uoluntas corrupta uidetur, uerum etiam ratio, siue intellectus, unde scatent fontes omnium bonorum ac malorum. Videtur enim illi persuasisse serpens uanas fuisse minas, quibus interdixerat dominus, ne quid contingerent de ligno uitæ. In Adam magis uidetur corrupta uoluntas ob immodicum quendam amorem erga sponfam suam, cuius animo maluit indulgere, quam præcepto dei: quanquam & in hoc arbitror corruptam fuisse rationem, ex qua nascitur uoluntas. Ea uis animi qua iudicamus, quam non refert, siue uouõ. i. mentem aut intellectum, siue λόγος. i. rationē dicere malis, per peccatum obscurata est, non extincta, uoluntas qua eligimus aut refugimus, hactenus deprauata fuit, ut suis naturalibus præsidijs non posset sese reuocare ad meliorem frugem, sed amissa libertate cogebatur seruire peccato, cui se uolens semel addixerat. Sed per dei gratiam, condonato peccato, hactenus facta est libera, ut iuxta sententiam Pelagianorum, absque præsidio nouæ gratiæ posset adipisci uitam æternam: sic tamen, ut salutem suam deo ferret acceptam, qui & condidit, & restituit liberum arbitrium, secundum orthodoxos, sic posset ope diuinæ gratiæ semper adiuuantis conatum hominis, perseverare in recto statu, ut tamen non careret procliuitate ad malum, ex semel inoliti peccati uestigijs. Quemadmodum autem progenitorum peccatum in posteros deriuatum est, ita &

DE LIBERO ARBITRIO

ad peccandū procliuitas transijt in omnes, quam gra-
 tia peccatum abolens, hactenus mitigat, ut uinci possit,
 non extirpari. Non quod hoc non possit gratia, sed
 quia nobis non expediebat. Quemadmodum autem in
 his qui gratia carent (de peculiari loquor) ratio fuit
 obscurata non extincta, ita probabile est in iisdem uo-
 luntatis uim non prorsus extinctam fuisse, sed ad ho-
 nestā inefficacem esse factam. Quod oculus est corpo-
 ri, hoc ratio est animo. Ea partim illustratur luce nati-
 uā, quæ insita est omnibus, licet non pari mensura, de
 quo meminit psalmus: Signatum est super nos lumen
 Psal. 4. uultus tui domine: partim præceptis diuinis ac literis
 sacris, quemadmodum dicit psalter noster: Lucerna
 Psal. 118. pedibus meis uerbum tuum. Vnde nascitur nobis tri-
 plex legis genus: lex naturæ, lex operum, lex fidei, ut
 Paulinis utar uerbis. Lex naturæ penitus insculpta me-
 tibus omnium, tam apud Scythas quam apud Græcos,
 dicitur iniquum esse, si quis alteri faciat, quod sibi nolit
 fieri. Et philosophi sine luce fidei, sine adminiculo di-
 uinæ scripturæ, ex rebus conditis cognouerunt sempi-
 ternam dei uirtutem ac diuinitatem, ac de bene uiuen-
 do multa præcepta reliquerunt, uehementer congru-
 entia cum præceptis Euangelicis, multisq; uerbis ad
 uirtutem adhortantur, detestantes turpitudinem. Et in
 his probabile est fuisse uoluntatem aliquo modo pro-
 pensam ad honestā, sed inefficacem ad salutem eter-
 nam, nisi per fidē accedret gratia. Lex autem operū,
 imperat

Lex
 omni
 fidei

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

Imperat & cōminatur pœnam. Ea peccatum congeminat, & gignit mortem, non quod mala sit, sed quod ea præcipiat, quæ sine gratia præstare nō possumus. Lex fidei, quum magis ardua præcipiat quàm lex operū, tamen addita copiosa gratia, quæ per se sunt impossibilia, reddit etiā dulcia, nō modo facilia. Fides igitur medetur rationi lese per peccatū, charitas prouehit uolūtatem inuulidam. Lex quodammodo operum erat: Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autē scientiæ boni & mali ne comedas. In quacūq; enim die comederis ex eo, morte morieris. Rursum per Moysen lex operū lata est: Ne quem occidas, si occideris occideris: ne cōmiseris adulteriū, si cōmiseris, lapidaberis. Sed quid dicit lex fidei, quæ iubet diligere inimicos, quæ iubet tollere crucem quotidie, quæ iubet contemnere uitam? Nolite timere pusillus grex, uestrum est enim regnum cœlorum. Et confidite, quia ego uici mundum. Et: Ego uobis scum sum usq; ad consummationem seculi. Hanc legē expresserunt apostoli, quum cæsi uirgis pro nomine Iesu, gaudentes abirent à cōspectu consilij. Hinc Paulus: Omnia possum in eo, qui me corroborat. Nimirū hoc est, quod dicit Ecclesiasticus: Et adiecit mandata & præcepta sua. Quibus? Primū duobus illis generis humani principibus per seipsum: post Iudaicæ genti per Moysen & pphetas. Lex ostendit qd uelit deus, pponit pœnā ni pareas, proponit præmiū si pareas. Ceterū eligendi potestātē illorū relinqt uolūtati, quā illis cōdidit.

Gen. 3.

Exod. 20.

Deut. 5.

Luc. 12.

Ioan. 16.

Matth. 28.

Phil. 4.

DE LIBERO ARBITRIO

Ecci. 15. liberam & utroq; uolubilem. Et ideo si uolueris man-
 data conseruare, conseruabunt te. Et rursum: Ad quod
 uolueris, porrige manum tuam. Si latuisset hominem
 boni maliq; discrimen ac uoluntas dei, non poterat im-
 putari, si perperam elegisset. Si uoluntas non fuisset
 libera, non potuisset imputari peccatum, quod pecca-
 tum esse desinit, si non fuerit uoluntarium, nisi quum
 error, aut uoluntatis obligatio ex peccato nata est. Ita
 per uim stupratae, nō imputatur quod est passa. Quan-
 quam autem hic locus quem adduximus ex Ecclesia
 stico, peculiariter quadrare uidetur in primos illos
 progenitores, tamen aliqua ratione ad uniuersam po-
 steritatem Adæ pertinet; non pertineret autem, si nuli-
 la esset in nobis liberi arbitrij uis. Quamquam enim
 arbitrij libertas per peccatum uulnus accepit, non ta-
 men extincta est: & quamquam contraxit claudicatio-
 nem, ut ante gratiam propensiores simus ad malum
 quàm ad bonum, tamen excisa non est, nisi quod enor-
 mitas criminum & assuetudo peccandi, uelut in na-
 turam uersa, sic offuscat nonnunquam mentis iudicio-
 um, sic obruit arbitrij libertatem, ut illud extinctum,
 hæc penitus adempta uideatur. Porro quantum ualeat
 in nobis liberum arbitrium post peccatum & ante gra-
 tiam, mire uariant, & ueterum & recentiorum senten-
 tiæ, dum alius aliud spectat. Qui uitabant desperatio-
 nem ac securitatem, sed ad spem & conatum acuer-
 uolebant homines, plus tribuebant libero arbitrio. Pe-
 lagius

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

Iugius docuit semel liberata sanataq; per gratiam ho-
 minis uoluntate, non opus esse noua gratia, sed liberi
 arbitrij præsidij pertingi posse ad salutem æternam,
 sic tamen ut hominis salus debeatur deo, sine cuius
 gratia uoluntas hominis non erat efficaciter libera
 ad bonum: & hæc ipsa uis animi, qua homo cognitum
 bonum amplectitur, auertens se ab eo quod diuersum
 est, beneficium est conditoris, qui potuisset pro homi-
 ne ranam producere. Qui Scoti placitis addicti sunt,
 proniores sunt in fauorem liberi arbitrij, cuius tantam
 uim esse credunt, ut homo nondum accepta gratia, quæ
 peccatum abolet, nature uiribus exercere posset ope-
 ra moraliter, ut uocant, bona, quibus non de condigno,
 sed de congruo promereantur gratiam gratum faci-
 entem, sic enim illi loquuntur. Ab his alij ex diame-
 tro, quod aiunt, dissentientes contendunt omnia illa
 opera quantumuis moraliter bona, fuisse deo detestabi-
 lia, non minus quam scelerate facta, quod genus
 sunt adulterium & homicidium, quod non proficiscer-
 rentur ex fide & charitate in deum. Horum opinio uir-
 detur inclementior, præsertim quum philosophi quidam
 ut habuerunt aliquid de deo cognitionem, ita fieri potuit ut
 fiduciam quoque nonnullam & charitatem habuerint er-
 ga deum, nec omnia fecerint ob inanem gloriam, sed
 amore uirtutis & honesti, quod docent amplectendum
 non ob aliud, nisi quia honestum est. Nam qui pro sa-
 lute patrie semet obijcit periculis ob inanem glori-

DE LIBERO ARBITRIO

Augu
 am, facit opus ex genere bonum, an moraliter bonum, nescio. Sanctus Augustinus, & qui hunc sequuntur, considerantes quanta sit perniciēs ueræ pietatis hominem fidere suis uiribus, propensiores sunt in fauorem gratiæ, quàm ubiq; Paulus inculcat. Eoq; negat hominem obnoxium peccato, posse sese reflectere ad uitæ correctionem, aut quicquam posse facere, quod conferat ad salutem, nisi gratuito dei dono stimuletur diuinitus, ut uelit ea, quæ conducunt ad uitam eternam: hanc gratiam alij præuenientem uocant, Augustinus operantem. Nam & fides quæ ianua est salutis, gratuitum dei donum est. Huic additam charitatem per uberius donum spiritus, appellat gratiam cooperantem, quod semper adsit conantibus, donec assequantur quod expetunt, sed ita tamen, ut quum simul idem opus operentur liberum arbitrium & gratia, gratia tamen dux sit operis, nō comes. Quanquam hanc quoque sententiam diuidunt quidam dicentes: si consideres opus iuxta naturam suam, potiore causam esse uoluntatem hominis: sin iuxta quod promeretur, gratiam esse potiore. Porro fides quæ præstat ut uelimus salutifera, & charitas quæ præstat ne frustra uelimus, non tam tempore distincta sunt quàm natura: possunt tamen utraq; temporarijs accessibus augeri. Itaq; quum gratia significet beneficium gratis datum, tres aut, si mauis, quatuor gratias ponere licebit. Vnâ natura insitam, & per peccatum uiciatam, ut diximus,

fides

Grâ

mus,

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

mus, non extinctam, quam quidam uocant influxū naturalē. Hęc omniū cōmunis, manet etiam perseuerantibus in peccato, liberū est enim illis loq̄, tacere, sedere, surgere, subleuare pauperē, legere libros sacros, audire concionē, sic tamen ut ista secundū opinionē quorūdam nihil cōducant ad uitam eternam. Nec desunt tamen, qui cōsiderata immensa dei bonitate, dicant hactenus hominē proficere huiusmodi benefactis, ut prepararetur ad gratiam, ac dei misericordiam erga se prouocet. Quanquam sunt qui negent hęc etiam fieri posse sine gratia peculiari. Hęc gratia quoniam est omniū cōmunis, non dicitur gratia, quū re uera sit, quemadmodum maiora miracula quotidie deus edit, gignendis rebus, conseruandis & gubernandis, quā si sanaret leprosum, aut liberaret demoniacū. Et tamen hęc ideo non uocantur miracula, quod ex æquo quotidie præstantur omnibus. Altera est gratia peculiaris, quæ deus ex sua misericordia peccatorem nihil promeritum stimulat ad resipiscentiam, sic tamen ut nondum infundat gratiam illam supremam, quæ abolet peccatū, ac deo gratum facit hominem. Itaq; peccator adiutus secunda gratia, quam diximus operantem displicet sibi, tamen nondum exiit affectum peccandi, tamen eleēmosynis, precibus, intentus sacris studijs, audiendis cōcionibus, interpellandis pijs hominibus, ut pro se deum orent, alijsq; factis moraliter, ut uocant, bonis, summæ illius gratiæ uelut candidatum quendam agit. Existi-

mant

DE LIBERO ARBITRIO

mant autem gratiam, quam nunc secundam facimus,
 per dei bonitatem nulli mortalium deesse, quod diuina
 benignitas singulis in hac uita suppeditet idoneas oc-
 casiones, per quas possit resipiscere, si, quod reliquum
 est in ipsorum arbitrio, pro uiribus accommodent ad
 opem numinis, uelut inuitantis non compellentis ad
 meliora. Hoc autem putant esse in nostro arbitrio, ut
 uoluntatem nostram applicemus ad gratiam, aut auer-
 tamus ab ea, quemadmodum in nobis est ad illatum lu-
 men aperire oculos ac rursus claudere. Quoniam au-
 tem immensa dei charitas erga genus humanum non
 patitur hominem frustrari, etiam illa gratia, quam
 gratum facientem uocant, si totis uiribus eam ambie-
 rit: fit ut nemo peccator debeat esse securus, nemo rur-
 sus debeat desperare: fit item illud, ut nemo pereat, ni-
 si suo uicio. Est igitur gratia naturalis, est gratia ex-
 timulans, licet imperfecta: est gratia, quæ uoluntatem
 reddit efficacem, quam cooperantem diximus, quæ
 quod cœptum est prouehit: est gratia, quæ perducit
 usq; ad finem. Has tres putant eandem esse gratiam,
 licet ab ijs quæ operantur in nobis, diuersis cognomi-
 nis appellentur. Prima extimulat, secunda prouehit, ter-
 tia cōsummat. Ergo qui longissime fugiūt à Pelagio,
 plurimum tribuunt gratiæ, libero arbitrio penè nihil,
 nec tamē in totū tollūt: negāt hominē posse uelle bonū
 sine gratia peculiari, negāt posse incipere, negāt pos-
 se progredi, negant posse p̄ficere sine principali per-
 petuoq;

No
 11

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

petuoq; gratiæ diuinæ præsidio. Horū sententia satis uidetur probabilis, quod relinquat homini studium & conatum, & tamen non relinquit, quod suis ascribat uiribus. Sed durior est istorum opinio, qui contendunt liberum arbitrium ad nihil ualere nisi ad peccandum, solam gratiam in nobis operari bonum opus non per liberum arbitrium aut cum libero arbitrio, sed in libero arbitrio, ut nostra uoluntas hic nihilo plus agat, quàm agit cera, dum manu plastæ fingitur in quancunque uisum est artificii speciem. Hi mihi sic fugere uidentur meritum & operum humanorum fiduciam, ut præter casam, quod dici solet. Durissima uidentur omnium sententia, qui dicunt liberum arbitrium inane nomen esse, nec quicquam ualere aut ualuisse, uel in angelis, uel in Adam, uel in nobis, nec ante gratiam, nec post gratiam, sed deū tam mala quàm bona operari in nobis, omniaq; quæ fiunt esse meræ necessitatis. Itaq; cum his duabus postremis mihi potissimū erit cōflictatio. Hæc paulo loquacius nobis repetita sunt, quo lector imperitior, nam crassulis scribimus crassuli, reliquam argumentationē facilius percipiat, eoq; locum ex Ecclesiastico primum retulimus, quo originem ac uim liberi arbitrij planissime uideatur depingere. Nunc expeditiore cursu reliqua scripturarum testimonia persequemur. Id faciemus si prius admonuerimus hunc locum secus haberi in editione Aldina quàm hodie habeat ecclesiasticus usus Latinorum.

DE LIBERO ARBITRIO

Non enim in Græcis additur, conseruabunt te: quam
 eandem particulam, nec Augustinus addit, ali
 quoties adducens hunc locū, & ποιῆται scriptū opi
 nor pro ποιῆσαι. Quemadmodum igitur in paradiso
 proposuerat electionem uitæ ac mortis, si parueritis
 præcepto meo uiuetis, sin minus, moriemini, Cauete
 malum, eligite quod bonū est, Itidem Genesis cap. 4.
deus loquitur Caim: Quare iratus es, & quur concipi
 dit facies tua? Nōne si bene egeris recipies. Sin au
 tem male, statim in foribus peccatum tuum aderit?
Sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.
 Proponit præmium, si uelit eligere quod pium est: pro
 ponit pœnam, si malit sequi diuersum. Et ostendit
 animi motus ad turpia uinci posse, nec adferre necessi
 tatem peccandi. Cum his locis congruit, quod domi
 nus loquitur ad Mosen: Posui ante faciem tuam ui
 am uitæ & uiam mortis. Elige quod bonum est, &
 incede cum eo. Quid poterat apertius dici? Deus osten
 dit quid bonum, quid malum, ostendit utriusque diuer
 sa præmia, mortem & uitam: eligendi libertatem re
 linquit homini. Ridicule siquidem diceretur, elige, cui
 non adesset potestas semet huc & illuc applicandi,
perinde quasi quis in biuio consistenti dicat, uides
duplicem uiam, utram uoles ingreditor, quum altera
tantum pateret. Rursum Deuteronomij cap. 3. Consi
 dera quod hodie proposuerim in conspectu tuo uitam
& bonum, & è contrario mortem & malū, ut diligas
domi

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

dominum deum tuum, & ambules in uijs eius, & custo-
 dias mandata illius, & ceremonias atq; iudicia, & ui-
 uas, atq; multiplicet te, benedicatq; tibi in terra, ad quã
 ingrederis possidendam. Si autem auersum fuerit cor
 tuum, & audire nolueris, atq; errore deceptus adora-
 ueris deos alienos, & seruiueris eis, prædico tibi hodie
 qd' pereas, & paruo tempore moreris in terra, ad quã
 Iordane transmissio ingrederis possidendam. Testes Deut. 50.
 inuoco hodie cœlum & terram, quod proposuimus uo-
 bis uitam & mortẽ, benedictionem & maledictionẽ.
 Elige ergo uitam, ut & tu uiuas & semen tuum. Hic
 rursus audis proponendi uerbum, audis eligendi uer-
 bum, audis auertendi uerbum, quæ intempestiue dice-
 rentur, si uoluntas hominis non esset libera ad bonũ,
 sed tantum ad malũ. Alioqui perinde fuerit, ac si quis
 homini sic alligato ut non possit brachium nisi in læ-
 uum porrigere diceret: ecce habes ad dextram uinum
 optimũ, habes ad læuam toxicum, utro uelis porrige
 manum. Nec dissonat ab his, quod apud Esaiam loqui-
 tur idem dominus: Si uolueritis & audieritis me, quæ Esa. 1.
 bona sunt terræ comedetis: si uero nolueritis, neq; au-
 diceritis me, gladius uos consumet. Si non est homini
 ullo pacto libera uoluntas ad bonum, aut si, ut quidam
 aiunt, nec ad bonum nec ad malum, quid sibi uolunt
 hæc uerba, si uolueritis, si nolueritis? magis hic
 congruebat, si uolucro, si nolucro. Atque huiusmodi
 multa quũ peccatoribus dicantur, nõ uideo, quomodo
 nitari

DE LIBERO ARBITRIO

uitari possit, quin his quoque tribuamus uoluntatem aliquo modo liberam ad electionem boni: nisi malum hanc cogitationem aut animi motum dicere quam uoluntatem, quod uoluntas certa sit, & ex iudicio nascatur. Sic autem loquitur apud eundem prophetam cap. 21. Si queritis querite, conuertimini & uenite. Quorsum attinet hortari, ut conuertantur & ueniant, qui nulla ex parte sue potestatis sunt? Nonne perinde fuerit, ac si quis dicat uinculis astricto, quem nolit soluere, moue te isthinc, ueni ac sequere me? Item apud eundem prophetam cap. 45. Congregamini & uenite. Et conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terrae. Rursum cap. 52. Consurge consurge, excutere de puluere, solue uincula colli tui. Itidem Hieremias cap. 15. Si conuerteris conuertam te, & si separaueris preciosum à uili, quasi os meum eris. Quia ait separaueris, libertatem indicat eligendi. Euidentijs etiam Zacharias & arbitrij liberi conatum indicat, & gratiam conanti paratam: Conuertimini, inquit, ad me ait dominus exercituum, & conuertar ad uos dicit dominus. Ezechiëlis cap. 18. sic loquitur deus: Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis quae operatus est, & fecerit iudicium. &c. Ac mox: Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor. Item: Si autem auerterit se iustus à iusticia sua & fecerit iniquitatem. In hoc capite toties repetitur, auerterit se, fecit, operatus est, in bonam partem
 & in

Zach. 1.

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

Et in malam. Et ubi sunt qui negant hominem quicquam
 agere, sed pati tantum ab operante gratia? Projicite Ezech. 8.
 inquit, à uobis omnes iniquitates. Et: Quare moriemini? Ibid. 33.
 mini domus Israël? Nolo mortem peccatoris, reuertimini Ibid. 18.
 mini et uenite. Deplorat pius dominus mortem populi
 sui, quam ipse operatur in illis? Si ille non uult
 mortem, utique nostræ uoluntati imputandum, si perimus.
 Ceterum quid imputes illi qui nihil potest agere neque
 boni neque mali? His qui nullo modo suæ uoluntatis com-
 potes sunt, frustra canit hanc cationem psalmes ille mys-
 sticus: Declina à malo et fac bonum, inquire pacem et
 persequere eam. Sed quorsum attinet huius generis Psal. 36.
 aliquot recensere loca, quum tota diuina scriptura ple-
 na sit huiusmodi hortamentis? Conuertimini in toto Iob. 2.
 corde uestro. Conuertatur uir à uia sua mala. Præuaria- Ione. 3.
 catores redite ad cor. Et: Conuertatur unusquisque à uia Esa. 46.
 sua mala, et poenitebit me mali, quod cogitavi facere
 eis propter maliciam studiorum eorum. Et: Si non au-
 dieritis me ut ambuletis in lege mea. Quum ferè nihil
 aliud sonet scriptura quam conuersionem, quam studi-
 um, quam conatū ad meliora. Hæc omnia frigeant o-
 portet semel inducta necessitate uel benefaciendi, uel ma-
 le. Neque minus frigebūt illæ tot pollicitationes, tot mi-
 næ, tot expostulationes, tot exprobrationes, tot obtesta-
 tiones, tot benedictiones ac maledictiones factæ ad eos
 qui se uerterūt ad meliora, aut qui conuerti recusarūt.
 Quacunq; hora ingemuerit peccator. Video quod po- Exod. 32.

DE LIBERO ARBITRIO

Mich. 6.

Psal. 80.

Psal. 33.

populus iste duræ cervicis sit. Popule meus quid feci? Itē
Iudicia mea piecerūt .Et: Si populus meus audisset me,
Israël si in uijs meis ambulasset , Qui uult uidere dies
bonos, prohibeat linguam suā à malo. Quum audis qui
uult, audis liberam uoluntatē. Hæc quum nusquam non
 occurrant, nonne statim succurrit lectori, quid pollice-
 ris ex conditione, quod in tua unius uoluntate sitū est?
 Quid ex postulas, quum quicquid à me fit seu boni, seu
 mali, tu geras in me uelim nolim? Quid exprobras, quē
 in me non sit tueri quod dederas, nec excludere malum
 quod immittis? Quid obtestaris quum totū ex te pende
 at, & res ex tua geratur sentētia? Quid benedicis, quā
 si functus sim meo officio, quum tuū sit quicquid ge-
stum est? Quid maledicis, quum necessitate peccarim?
 Quorsum autem attinent tot examina preceptorum, si
 non est cuiquam ullo pacto in manu seruare quod præ-
 ceptū est? Sunt enim qui negant hominē quātumuis ius-
 tificatum dono fidei & charitatis, ullum dei præceptū
 implere posse, sed omnia bona opera, quoniam in carne
 fiunt, ad damnationē profectura fuisse, ni deus ob me-
 ritum fidei ignosceret illa per suam misericordiā. At
 qui sermo quē per Moſen loquitur dominus Deutero
 cap. trigesimo, declarat non solum in nobis situm quod
 precipitur, uerum etiam in procliui, quum ait: Manda-
tum hoc quod ego precipio tibi hodie, nō supra te est,
neq; pcul positū, nec in cœlo sitū, ut possis dicere, quis
nostrum ualet ad cœlū ascēdere, ut deferat illud ad nos,

COLLATIO D: ERAS. ROT.

ut audiamus atq; opere compleamus? neq; trans mare
positum, ut causeris & dicas, quis è nobis poterit mare
transire, & illud ad nos usq; deferre, ut possimus audire
re quod præceptū est? sed iuxta est sermo ualde in o
re tuo, & in corde tuo ut facias illum. Et tamen illic lo
quitur de præcepto omnium maximo, ut reuertaris ad
dominū deum tuum, in toto corde tuo, & in tota anima
tua. Et quid sibi uult hoc, si tamen audieris, si custodie
ris, si reuertaris, si nihil horum ullo pacto situm est in
nostra potestate? Non adnitar in huiusmodi recitan
dis esse copiosus, quum utriusq; testamenti libri talibus
undiq; referti sint, ut qui talia studet conquirere, ni
hil aliud quàm, quod dici solet, per mare quærat aquas.
Itaq; bona sacra scripturæ pars, ut dixi, uidebitur fri
gere, si ultimā aut penultimam opinionem receperis.
Reperiuntur autē in diuinis libris quædā loca, quæ con
tingentiam ac mutabilitatē etiam quandam deo tribue
re uidentur. Quod genus est illud quod legimus Hiere
mie cap. 18. Si pœnitentiā egerit gēs illa à malo suo, qđ
locutus sum aduersus eā, agā & ego pœnitentiā super
malo, quod cogitauit ut facerē ei, si fecerit malum in o
culis meis, & non audierit uocem meam, & ego pœr
nitentiā agam super bono, quod locutus sum ut face
rem ei. Neque uero nescimus hic scripturam sacra
hominum more loqui, quod & aliās non raro facit,
quum in deum nulla cadat mutabilitas. Sed ex irato
propitius fieri dicitur, quum nos ad meliora resi

DE LIBERO ARBITRIO

piscentes dignatur sua gratia : rursus ex propitio iratus , quū ad deteriora relapsos punit & affligit . Rursum 4. Regū capite uigesimo audit Ezechias: Morieris tu, & nō uides. Ac mox post lachrymas audit p eūdem prophetam : Audiui orationem tuam & uidi lachrymas tuas, & cōseruaui te &c. Itidem secundo Regū cap. duodecimo Dauid per Nathan audit à domino: Non recedet gladius de domo tua usq; in sempiternum &c. Mox ubi dixerat: Peccaui domino, audit mihi a tiorē sententiā . Dominus quoq; transtulit peccatū tuum, non morieris. In his atq; huiusmodi locis, quem admodū tropus sermonis excludit mutabilitatē à deo, ita uitari non potest, quin intelligamus in nobis esse uoluntatem huc & illuc flexilem : quæ si necessitate flectitur ad malum, quur imputatur peccatum? si necessitate flectitur ad bonum, quur deus ex irato fit propitius, quum nihilo plus illic debeatur nobis gratiæ? Atq; hætenus quidem ex uctere Testamento, de quo fortasse causetur aliquis, nisi hæc essent ex eorū genere, quæ non solum obliterata non sunt per lucem Euāgelicam, uerumetiam plus uigoris acceperunt . Veniamus igitur ad noui Testamenti libros . Ac primum occurrit locus ex Euangelio, quo Christus deplorans excidium urbis Hierosolymorum, ita loquitur: Hierusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui missi sunt ad te, quoties uolui congregare te, quem admodum gallina congregat pullos suos sub alas suas, & nolui

2. Reg. 20

2. Reg. 12

No. test.

Matth. 23.

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

noluisti? Si cuncta fiunt necessitate, nonne merito Hierosolyma poterat respondere deplorati domino, Quid inanibus lachrymis te maceras? Si tu uolebas nos auscultare prophetis, quur eos misisti? Quur nobis imputas quod tua uoluntate, nostra necessitate factum est? Tu uolebas nos congregare, & idem in nobis uolebas, quum hoc ipsum operatus sis in nobis, quod noluerimus. Atqui in uerbis domini non accusatur in Iudæis necessitas, sed praua ac rebellis uoluntas. Ego uolui congregare, tu noluisti. Rursus alibi: Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Quā fronte diceretur, si uis, cui uoluntas libera nō est? Item: Si uis perfectus esse, uade & uēde. etc. Item Lucæ nono. Si quis uult post me uenire, abneget semetipsum, & tollat crucē suam, & sequatur me. In præcepto tam difficili tamen audis mentionem uoluntatis nostræ. Ac mox: Qui enim uoluerit animā suam saluam facere, perdet eam. Nōne frigēt omnia præclara præcepta Christi, si nihil tribuitur humane uoluntati? Ego autem dico uobis. Ego autem dico uobis & c. Et: Si diligitis me, mādāta mea seruate. Quanta apud Ioāncm inculcatio mandatorum? Quā male coniunctio, si congruit meræ necessitati? Si manseritis in me, & uerba mea in uobis manserint. Si uis perfectus esse. Iam ubi toties est operum bonorum & malorū mentio, ubi mentio mercedis, ibi non intelligo quo pacto locus sit meræ necessitati. Neque natura, neque necessitas habet meritum. Sic autem dominus noster

Matth. 19.

Ibidem.

Matth. 5.

Ioan. 14.

Ioan. 15.

DE LIBERO ARBITRIO

Mat: 5

Iesus loquitur Matth: quinto, Gaudete & exultate, quia
merces uestra copiosa est in caelis. Quid sibi uult para-
 bola de operarijs cōductis in uincam? An operarij sunt
 q̄ nihil operātur? Datur denarius ex pacto uelut operæ
 premiū. Dicet aliquis, merces dicitur qđ à deo quodā
 modo debetur qui suam fidem obstrinxit homini si cre-
 diderit promissis ipsius. Atqui hoc ipsum credere, opus
 est, in quo nonnulla functio est liberi arbitrii, quā sese
 applicat ad credendum, aut auertit. Quur collaudatur
 seruus qui domini sortem sua auxerat industria, quur
 damnatur ignauus & cessator, si nihil ibi nostrum est?
 Rursum cap. uigesimo quinto, quum inuitat omnes ad
 consortium aeterni regni, non commemorat necessitatē,
 sed ipsorum benefacta, dedistis cibum, dedistis potum,
 collegistis hospitem, uestistis nudum &c. Rursus, hęc
 dis qui à sinistris sunt, exprobrat non necessitatem sed
 uoluntariam operum omissionem. Vidistis esurientem,
 data est benefaciēdi occasio, nō dedistis cibū &c. Iam
 nōne omnes Euāgelicæ quoq; literæ plenæ sunt exhor-
 tationibus: Venite ad me qui onerati estis, uigilate, o-
rate, petite, querite, pulsate, uidete, caucte? Quid sibi
 uolunt tot parabola, de custodiendo uerbo dei, de oc-
 currēdo spōso, de nocturno suffossore, de domo fundan-
 da super petram? Nimirum ad studium, ad conatum,
 ad industriam nos excitant ne pereamus negligentes
 dei gratiam. Hęc aut frigida uidentur, aut superua-
 canea, si cuncta referantur ad necessitatem. Idem di-
 cendū

COLLATIO D. ERAS. ROT.

cendum est de minis Euangelicis: Vae uobis scribe, uae
uobis hypocrite, uae tibi Corozaim. Frigebunt &
 exprobrationes illae: O generatio incredula & per- Mat. 9.
uersa, quam diu ero uobiscum, quam diu uos pati-
ar, serpentes, progenies uiperarum, quomodo fu-
gietis à iudicio gehennae? Ex fructibus, inquit do- Matth. 7.
minus, eorum cognoscetis eos. Fructus opera dicit,
ea nostra uocat: at ea nostra non sunt, si cuncta ge- Luc. 23.
runtur necessitate. Orat in cruce: Pater ignosce il-
lis, quia nesciunt quid faciunt. Quanto iustius ex-
cusasset eos, quia non est illis libera uoluntas, nec
possunt si uelint aliter facere. Rursus Ioannes: De-
dit eis potestatem filios dei fieri, his qui credunt in no- Ioan. 1.
mine ipsius, Quomodo datur potestas ut filij dei fi-
ant, qui nondum sunt, si nostrae uoluntatis nulla est
libertas? Quum quidam offensi uerbis domini discessis-
sent ab eo, dixit proximis discipulis: Nunquid & uos Ioan. 6.
uultis abire? Si illi non discesserant sua sponte sed ne-
cessitate, quur ceteros interrogat, num & ipsi ue-
lint? Sed non erimus molesti lectori recensendis hu-
iusmodi locis omnibus, quorum ut non est numerus,
ita sua sponte facile cuique occurrunt. Dispiciamus
an & apud Paulum strenuum assertorem gratiae, &
perpetuum expugnatorem operum legis, reperire lice-
at, quod statuat liberum arbitrium. Atque in primis oc-
currit locus in epistola ad Romanos cap. secundo. An

DE LIBERO ARBITRIO

diuitias, inquit, bonitatis eius & patientiæ & longa /
 nimitatis contemnis? An ignoras quod benignitas dei
ad pœnitentiã te adducit? Quomodo imputatur con-
temptus præcepti, ubi non est libera uolũtas? aut quo-
modo deus inuitat ad pœnitentiã, qui autor est impœni-
tentiæ? aut quomodo iusta est damnatio, ubi iudex co-
git ad maleficium? Et tamen Paulus paulo ante dixit
rat. Scimus enim quoniam iudicium dei est secũdum ue-
ritatem in eos qui talia agunt. Audis actionem, audis
iudiciũ secundum ueritatem. Vbi mera necessitas?
Vbi uoluntas nihil aliud quã patientis? Vide uero cui
malum illorum imputet Paulus. Secundum autem du-
riciem tuam, & impœnitens cor thesaurizas tibi irã in
die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet uni-
cuiq; secũdum opera eius. Et hic audis iustum dei iudi-
cium, audis opera digna supplicio. Quod si deus sua
tantum bona opera, quæ per nos operatur, imputaret
nobis ad gloriam & honorem & immortalitatẽ, plau-
sibilis esset benignitas (quãq; & hic admiscet Apo-
stolus secundum patientiã boni operis, & rursum, quæ-
rentibus uitam æternam) Ceterum qua iustitia infligi-
tur ira, indignatio, tribulatio, angustia, homini uelut o-
perãti malum, qui nihil operatur sponte, sed omnia fa-
cit necessitate? Iam qui consistunt illæ Pauli collatio-
nes, de currentibus in stadio, de brabeo, de corona, si ni-
hil est tribuendum nostro conatui? Ad Corinth. cap.
nono. An nescitis quod hi qui in stadio currunt, omnes
quidem

Cori 7

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

quidem currunt, sed unus accipit brabeum, sic currite
 ut comprehendatis &c. Ac mox. Et illi quidem ut cora
 ruptibilem coronam accipiāt, nos autem incorruptā.
 Corona non datur nisi certantibus, & præmij loco da
 tur, tanquam hunc honorem promeritis. Rursum ad
 Timotheum prima cap. sexto. Certa, inquit, bonum cer
 tamen fidei, apprehende uitam æternam. Vbi certamē
 est, ibi conatus est uoluntarius, ibi periculum est, ne si
 cesses perdas præmium. Non itidem fit ubi mera neces
 sitate eueniunt omnia. Rursum ad eūdem epistolæ se
 cundæ cap. secundo. Nam & qui certat in agone, non
 coronatur, nisi qui legitime certauerit. Ac paulo supe
 rius: Labora sicut bonus miles Christi. Meminit & a
 gricolæ laborantis: Certanti datur corona, militanti sa
 larium: agricola fructum percipit. Item eiusdem epi
 stolæ cap. quarto. Bonū, inquit, certamen certauit: cur
 sum consummaui. In reliquum reposita est mihi coro
 na iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus
 iudex. Mihi difficile uidetur certamen coronam, iustū
 iudicem, reddēdi, certādi, uerbū coniungere cū omniū
 rerum mera necessitate, cum uoluntate nihil agente,
 sed tantum patiente. Iacobus item hominum peccata nō
 tribuit necessitati ac deo in nobis operāti, sed ipsorum
 deprauatæ concupiscentiæ. Deus, inquit, neminem ten
 tat, sed unusquisq; tentatur à concupiscentia sua ab
 stractus & illectus; deinde concupiscentia cum conce
 perit, parit peccatum. Malefacta hominum Paulus uo
 cat

1. Tim. 6

Iacob. 1.

DE LIBERO ARBITRIO

A. 5.

Matth. 12.

cat opera carnis non opera dei, uidelicet hoc appellās
 carnem, quod Iacobus uocat concupiscētiam. Et in A
 Etis audit Ananias: Quur tētauit Satanas cor tuū? Pat
 lus itē ad Ephes. cap. secundo, mala opera tribuit spiri
 tui huius aëris, q̄ operatur in filijs diffidētiae. Quæ cō
 municatio Christo cū Belial? Aut facite, inquit, arborem
 bonam & fructus eius bonos, aut facite arborem ma
 lam, & fructus eius similiter malos. Qua igitur frōte
 quidam deo, quo nihil potest esse melius, tribuunt fru
 ctus pessimos? Quāq̄ aut̄ humana cōcupiscentia sol
 licitatur à Satana, aut rebus extrarijs, aut alioqui per
 occasionē rei quæ est in homine, tamen sollicitatio non
 adfert peccādi necessitatem, si uelimus obniti implora
 to diuino præsidio: quēadmodum spiritus Christi pro
 uocans nos ad bene agendū, non adfert necessitatē, sed
 opem. Cōsentit cū Iacobo ecclesiasticus cap. 15. Nemi
 ni mādauit deus impie agere, & nemini dedit spatium
 peccādi. At qui cogit, plus facit quàm si mādēt. Sed e
 uidētius est, quod scribit Paulus. 2. ad Timoth secūdo.
 Si quis ergo se emundauerit ab istis, erit uas in hono
 rē. Quomō emūdat se, qui nihil agit omnino? Scio hic
 subesse tropū, sed ī præsetia mihi satis est, quod hic ser
 mo multū dissonat ab his q̄ uolūt omnia tribuere meræ
 necessitati. Cōcinit huic illud 1. Ioan. 5. Omnis qui ha
 bet hāc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus
 est. Admittā hic tropū, si uicissim illi nobis in alijs lo
 cis permittent tropi præsidū. Et tamen nimis impudēs
 fuerit

Trop

COLLATIO D. ERAS. ROT.

fuerit tropus, si quis interpretetur, sanctificat se. i. uelut
 nolit sanctificatur à deo. Abijciamus inqt Paulus opera
tenebrarū. Et: Expoliātes ueterē hominē cū actibus su
is. Quomō iubemur abijcere, et exuere, si nihil agim⁹? Rom 13.
 Itē ad Ro. 7. Nā uelle adiacet mihi, perficere aut bonū
nō inuenio. Hic Paulus uidetur fateri esse in hoīs pote
 state uelle qd bonū est, atq hoc ipsum uelle benefacere,
 bonū est opus, alioqui nec uelle malū erit in malis. Cete
 rū extra cōtrouersiam est uoluisse occidere, malū esse.
 Rursum 1. ad Cor. 14. Spiritus, inqt pphetarū prophe
tis subiectus est, Si quos agit spiritus sactus, sic agit, ut
sit illis liberū, si uelint, obticescere, multo magis hoīs
uolūtas ex sese sui iuris est. Nam hi quos agit spiritus
 phanaticus, nec tacere possunt si uelint, & sepe nō in
 telligūt ipsi quid loquātur. Eodē pertinet illud qd admo
 net Timoth: Noli negligere gratiā quæ in te est, Decla
rat enim i nobis esse, auertere animū à gratia data. 1. Tim. 4.
 Itē alibi. Et gratia eius i me uacua nō fuit. Significat se nō
 defuisse gratiæ diuinæ. Quomō nō defuit, q nihil egit? 1. Cor. 15.
 Petrus epist. 2. cap. 1. Vos aut, inqt, omnē curā subinfe
rētes ministrare i fide uestra uirtutē &c. Ac mox: Qua
ppter fratres magis satagite, ut per bona opera certā
uocationem uestrā & electionem faciatis. Vult no
 stram sollicitudinē iungi gratiæ diuinæ, ut per gradus
 uirtutum perueniamus ad perfectionem. Sed iamdu
 dum uereor ne cui uidear in his congerendis immodi
 cus, quū nusq̄ non occurrant in diuinis uoluminibus.

Quum

DE LIBERO ARBITRIO

Quum enim scribat Paulus secūda ad Timotheū cap. tertio. Omnis enim scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendū &c. Nihil horum uidetur habere locū, ubi mera & inuitabili necessitate geruntur omnia. Quorum pertinent tot encomia sanctorum apud ecclesiasticū cap. quadragesimoquarto, & sequentibus aliquot, si nihil debetur industriae nostrae? Quid sibi uult ubiq; laudata obediētia, si ad bona & simul mala opera tale sumus instrumentum deo, quale securis est fabro? At tale instrumentum sumus omnes, si uerum est dogma Vuycleui. Omnia & ante gratiam & post gratiā bona pariter ac mala quin & media, mera necessitate geri, quam sententiam approbat Lutherus. Quod ne quis à me confictum causetur, ipsius uerba subscribam ex assertionibus. Vnde, inquit, & hunc articulum necesse est reuocare. Male enim dixi, quod liberum arbitrium ante gratiam sit res de solo titulo, sed simpliciter debui dicere, liberum arbitrium est figmentū in rebus seu titulus sine re, quia nulli est in manu quippiam cogitare mali aut boni, sed omnia ut Vuycleui articulus Constantiae condemnatus recte docet, de necessitate absolute eueniunt. Haecenus Lutheri uerba recitauimus. Multa loca prudens praetero, quae sunt in Actis & in Apocalypsi, ne molestus sim lectori. Haec tam multa, nō sine causa mouerunt eruditos ac sanctos uiros, ne in totum tollerent liberū arbitrium. Tantum abest ut spiritus

Satanæ

2. Timo:

Opertis

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

Satanæ fuerint instigati, sibiq; damnationem accersierint, fidentes operibus suis. Nunc tempus est, ut ex aduerso recenseamus aliquot scripturarum testimonia, quæ uidentur prorsus tollere liberum arbitrium. Ea sane nonnulla sunt obuia nobis in sacris uoluminibus, sed in his duo præcipua sunt, ac ceteris euidentiora, quorum utrūq; sic tractat Paulus apostolus, ut prima specie nihil omnino tribuere uideatur uel operibus nostris uel liberi arbitrij uiribus. Alter locus est Exodi cap. 9. & tractatur à Paulo epistolæ ad Romanos cap. nono, Indurauitq; dominus cor Pharaonis, & non audiuit eos. Et rursus: Iccirco autem posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra. Paulus sic explicat adducens similem locum, qui est Exodi trigesimosecundo. Mosis enim dixit: Miserebor cuicumq; misereor, & commiserabor quencunq; commiseror. Igitur non uolentis, neq; currentis sed miserentis est dei. Alter est apud Malachiam cap. primo, & tractatur apud Paulum cap. nono. Nonne fratres erat Iacob, dicit dominus: Et dilexi Iacob, Esau autem odio habui, Paulus sic explicat, Quum enim nondum nati essent, aut aliquid boni egissent aut mali, ut secundum electionem propositum dei maneret, non ex operibus, sed ex uocante dictum est ei, quia maior seruiet minori, sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Quoniam autem absurdum uidetur, ut deus qui non solum iustus est, uerum etiam bonus, indurasse dicatur

Altraps

Exo: 9

Exo: 32

Malach
1

DE LIBERO ARBITRIO

Origenes
 catur cor hominis, ut per illius maliciam, suã illustrat
 ret potentiam. Origenes libro $\pi\epsilon\tau\epsilon\iota\ \acute{\alpha}\epsilon\chi\acute{\omega}\nu$ tertio, sic
 explicat nodũ, ut fateatur occasione indurationis datã
 à deo, culpam tamẽ in Pharaonem reiciat, qui sua ma
 licia factus sit obstinatioꝝ per hæc, per quã debebat ad
 pœnitentiã adduci: quẽadmodum ex eodẽ hymbre ter
 ra culta producit fructum optimũ, inculta spinas ac tri
 bolos: & quemadmodum ex eodẽ sole cera liquefcit,
 limus durefcit: ita lenitas dei, quã tolerat peccantẽ, ali
 os adducit ad pœnitentiã, alios reddit obstinatioꝝ in
 malicia. Miseretur ergo eorũ, qui dei bonitatem agnos
 fcetes respiscunt. Indurantur autẽ qui dilati ad pœni
 tẽtiã neglecta dei bonitate, proficiũt ad deteriora. Tro
 pũ autẽ, quo dicitur fecisse, qui dedit occasione, pro
 bat primũ ex cõsuetudine sermonis popularis, quo uul
 go pater dicit filio, ego te perdidisti: quod errantem nõ
 statim punicit. Vt est simili tropo Esaias cap. 63.
 Quare errare nos fecisti domine de uijs tuis, indurasti
 cor nostrũ, ne timeremus te? Hunc locũ iuxta sententiã
 Origenis interpretatur Hieronymus. Indurat deus,
 quum nõ statim castigat peccantẽ, & miseretur, quum
 mox per afflictiones ad pœnitentiã inuitat. Sic apud
 Osee loquitur iratus: Nõ uisitabo super filias uestras
 quũ fuerint fornicatæ. Rursus misericorditer castigat i
 psal. 88. Visitabo in uirga iniquitates eorũ, & in uerberi
 bus peccata eorũ. Eodẽ tropo dixit Hiere. ca. 20. Sedu
 xisti me domine, & seductus sum, fortior me fuisti, &
inualui

COLLATIO D. ERAS. ROT.

inualuisti. Seducere dicitur qui non statim reuocat ab errore, quod ipsum existimat Origenes interim conducere ad perfectiorē sanitatem, quemadmodum periti chirurgi malunt tardius obducere cicatricem uulneri, quo magis educta per hiatum uulneris sanie succedat perpetua sanitas. Annotat & illud Origenes, quod ait dominus: In hoc ipsum excitauit te, nō in hoc ipsum se-
 ci te. Alioqui Pharaō nō fuisset impius, si talem cōdi-
 disset deus, qui contemplatus est omnia opera sua, &
 erant ualde bona. Nūc utroq; uertibili uoluntate cōdi-
 tus, suapte sponte deflexit ad malū, dū suo animo ma-
 luit obsequi, q̄ dei iussis obtēperare. Hac autem Phara-
onis malicia deus abusus est i suā gloriā & ad salutē
populi sui, quo magis perspicuū esset, hoīes frustra con-
nari, q̄ dei uolūtati resistūt: quēadmodū prudēs rex aut
pater familias seuitia quorūdā, quos odit, tamē ad puni-
endos improbos abutitur. Nec tamē ideo uis fit nostræ
uoluntati, si rerum euentus in manu dei est, aut si ille
conatus hominum pro suo arcano consilio, aliō uertit
quām illi destinarant. Quemadmodum igitur malorū
conatus uertit in bonū piorum, ita bonorū conatus non
assequuntur quod expetunt, nisi adiuti gratuito dei fa-
uore. Nimirū hoc est qd̄ subiicit Paulus: Igitur nō uo-
lentis, neq; currentis, sed miserentis est dei. Præuenit
dei misericordia uoluntatem nostram, comitatur ean-
dem in conando, dat felicem euentum. Et tamen inte-
rim uolumus, currimus, assequimur, sic tamen ut hoc
 ipsum

Rom. 9.

DE LIBERO ARBITRIO

p. 112
 ipsum quod nostrum est ascribamus deo, cuius sumus totum. Satis autem explicat nodum de prescientia, quod non imponat necessitatem uoluntati nostre, sed mea sententia uix alius felicius quam Laurētius Valla. Nec enim prescientia causa est eorum quæ eueniunt, quum et nobis cōtingat multa prescire, quæ non ideo eueniunt quia prescimus, sed ideo prescimus, quod sint euentura. Quæadmodum non ideo fit eclipsis solis, quod eam astrologi futuram prædixerint, sed ideo futuram prædixerunt, quod esset futura. Ceterum de uoluntate ac destinatione dei difficilior est questio. Vult enim deus eadem quæ prescit. Nam aliquo modo uelit oportet, qui quod prescit futurum, tamen non impedit, quum ipsi sit in manu. Et hoc est quod subiicit Paulus: Voluntati eius quis resistit, si miseretur cui uult, si indurat quæ uult? Etenim si esset rex, quicquid uellet, efficeret: neque quisquam posset obistere, facere diceretur quicquid uellet. Ita dei uoluntas, quoniam est principalis causa omnium, quæ fiunt, uidetur nostre uoluntati necessitatem inducere. Nec hæc questionem explicat Paulus, sed obiurgat disputantem. O homo tu quis es qui respondes deo? Verum obiurgat impie obmurmurantem, ueluti si herus dicat seruo respensori, quid tua refert, quare sic iubeam, tu fac quod iubeo? aliud respōsurus si seruus prudens ac beneuolus modeste cupiat à domino discere, quare uelit hoc fieri, quod in specie uideretur inutile. Voluit deus male perire Pharaonem, et iuste uoluit, et bonum erat illum perire;

Nec

COLLATIO D. ERAS. ROT.

nec tamen ille coactus est dei uoluntate, ut pertinaciter esset impius. Veluti si dominus sciens prauū ingenium serui, cōmitteret illi munus, in quo daretur occasio peccandi, quo deprehensus lucret pœnas in exemplū aliorum, præscit illum peccaturum & usurum ingenio suo, & uult eum perire, & uult eum aliquo pacto peccare, nec tamen excusatur seruus, qui suapte malicia peccauit. Iam enim antea commertus est, ut omnibus prodita ipsius malicia det pœnas. Verum unde sumes initium meritorū, ubi est perpetua necessitas, & ubi nunquam fuit libera uolūtas? Quod autem de rerum euentu diximus, quia deus frequenter aliò uertit quod agitur, quàm destinarant homines, ut in plerisque uerū est, ita non est perpetuo uerum: & frequentius accidit in malis quàm in bonis. Iudei crucifigētes dominum, destinarant illum in totum abolere: hoc impium illorum consiliū deus uertit in gloriam filij sui, & in salutem totius mundi. Sed Cornelius ille Centurio, qui bonis operibus ambiebat fauorem numinis, assequutus est, quod uolebat. Et Paulus consummato cursu, assequutus est coronam quam ambiebat. Hic nō excutiam, an deus, qui est sine cōtrouersia primaria, & summa causa omnium que fiunt, quædam sic agat per causas secundarias, ut ipse interea nihil agat: an sic agat omnia, ut secundariæ causæ tantum cooperentur causæ principali, tametsi non sunt alioqui necessariæ. Certe dubitari non potest, quin deus, si uelit, possit omnium secundariarum

DE LIBERO ARBITRIO

dariarum causarum naturalem effectum in diuersum
 uertere. Videlicet efficere potest, ut refrigeret & hu-
 mectet ignis, ut duret & exicet aqua, ut obscuret sol,
 ut rigeant flumina, ut fluant rupes, ut seruet uenenum,
 ut interimat cibus. Quemadmodum ignis fornacis Ba-
bylonice tres pueros refocillauit, & idem Chaldaeos
exussit. Id quoties facit deus, miraculum dicitur. Hac
 ratione potest adimere gustum palato, iudicium ocu-
 lis, ingenij, memoriae, uoluntatisq; uires obstupefa-
 cere, & ad id quod ipsi uisum fuerit, cogere. Quem-
admodum fecit in Balaam, qui uenerat ut malediceret,
nec potuit: aliud loquebatur lingua, aliud uolebat ani-
mus. Ceterum quod in paucis fit, non pertinet ad gene-
ralem sententiam. Et tamen in his quicquid deus uult,
ex iustis causis uult, licet nobis aliquoties incognitis.
 Huic uoluntati nemo potest resistere, sed ordinate uo-
 luntati, siue, ut schola uocant, uoluntati signi nimirum
 saepe resistitur. An non restitit Hierosolyma, quae no-
 luit congregari, quum deus uoluerit? Sed dixerit aliquis:
 Interim duplici nomine necessitas est in rerum euentis,
 quod nec praescientia dei falli possit, nec uoluntas im-
 pediri. Non omnis necessitas excludit liberam uolun-
 tatem, quemadmodum deus pater necessario gignit fi-
 lium, & tamen uolens ac libere gignit, quia non coa-
 ctus. Potest & in humanis rebus aliqua poni necessi-
tas, quae tamen non excludat libertatem nostrae uo-
luntatis. Praesciebat deus, & quod praesciebat aliquo
 modo

Balaam

COLLATIO D. ERAS. ROT.

modo uolebat, fore ut Iudas prodret dominum. Itaque si spectes dei præscientiam infallibilem, & uoluntatem immutabilem, necessario euenturum est, ut Iudas prodat dominum, & tamen Iudas poterat mutare uoluntatem suam; aut certe poterat non suscipere uoluntatem impiam. Dices: Quid si mutasset? Non fuisset falsa dei præscientia, nec impedita uoluntas, quum hoc ipsum præsciturus fuerit ac uoliturus, quod esset mutaturus uoluntatem. In his qui rem scholastica subtilitate discutunt, recipiunt necessitatem consequentiæ, consequentis necessitatem reiiciunt. Nam his uerbis solent explicare quod sentiunt. Fatentur enim necessario consequi, quod Iudas proditurus fuerit dominum, si hoc ab æterno uoluntate efficaci uoluit deus: at negant consequi, quod ideo necessario proditurus sit, quum ex sua praua uoluntate suscepit impium negocium. Sed non est huius instituti, hoc genus argutias persequi. Iam quod dictum est: Indurauit dominus cor Exod. 7. Pharaonis, potest eodem accipi sensu, quo accipitur illud Pauli: Tradidit illos in reprobum sensum: Rom. 1. ut idem opus sit peccatum, & poena peccati. Sed quos tradit deus in reprobum sensum, utique tradit ob merita præcedentia, ueluti Pharaonem, quod tot signis prouocatus, noluerit dimittere populum: philosophos, quod quum dei diuinitatem nossent, colucrunt lapides & ligna. Verum ubi

Nudas

DE LIBERO ARBITRIO

mera perpetuaq; necessitas est, nulla possunt esse me-
 rita, neq; bona, neq; mala. Ad hæc, negari non potest,
 quin ad omnem actū concurrat operatio diuina, quum
 omnis actio res quædam sit, atq; etiam bonum quod-
 dam sit, uelut adulteram cōplecti, aut hoc ipsum uel-
 le. Ceterum actus malicia non proficiscitur à deo, sed
 à nostra uoluntate, nisi quod deus, ut dictum est, dici
 posset aliquo sensu maliciam uoluntatis operari in no-
 bis, quod eam sinat ire quò uelit, nec reuocet per suam
 gratiam. Ita perdidisse dicitur hominem, qui quum ser-
 uare posset, passus est perire. Sed hisce de rebus satis,
 quod ad hunc locum attinet. Nunc ad alterum de Esau
 & iacob, de quibus nondum natis oraculo responsum
 est: Maior seruiet minori, ut habetur Genesis 25. Sed
 hæc uox non proprie pertinet ad hominis salutem: po-
 test enim deus uelle, ut homo, uelit nolit, seruus sit, aut
 pauper, ut tamen nō reijciatur ab æterna salute. Cete-
 rù, quod attexit ex Malachiæ cap. 1. Iacob dilexi, Esau
 autem odio habui: si literam urgeas, deus nec amat
 quemadmodū nos amamus, nec odit quenquam, quum
 in hunc non cadant affectus huiusmodi. Præterea, quod
 cœperam dicere, uidetur illic loqui propheta non de
 odio quo damnamur in æternum, sed de afflictione tem-
 poraria: ueluti dicitur ira ac furor dei. Reprehenduntur
 illic, qui uolebant extruere Idumæam, quam deus uol-
 lebat manere dirutam. Porrò quod attinet ad tropolo-
 giam, nec omnes gētes dilexit deus, nec omnes Iudæos
 odit,

Malicia

Esau

Odio

Dilexi

COLLATIO D. ERAS. ROT.

odit, sed ex utraq; gente quosdam elegerat, ut hoc testimonium apud Paulum non admodū pugnet ad probandam necessitatem, sed potius ad retundendam arrogantiam Iudeorum, qui credebant sibi proprie deberi gratiam Euāgelicam, quod essent posteritas Abrahæ, & gentes abominabantur, nec recipi patiebantur ad Euangelicæ gratiæ consortiū. Id paulo post explicans dicit: Quos & uocauit, non solū ex Iudæis. &c. Quoniam autem deus quos odit aut diligit, ex iustis causis odit aut diligit, non magis officit libertati arbitrij odium & amor, quo prosequitur nascituros, quàm quo natos. Nondum natos odit, quia certò præscit illos gesturos odio digna: natos odit, quia committunt odio digna, Iudæi qui erāt populus dilectus, reiecti sunt, & gentes qui non erant populus, receptæ sunt. Quare Iudæi reiecti sunt ab olea? quia noluerūt credere. Quare insitæ gentes? quia obedierūt Euangelio. Hanc causam adfert ipse Paulus: Propter incredulitatem, inquit, fracti sunt, utiq; quia credere noluerunt. Et excētis facit spem ut rursus inserantur, si relictā incredulitate uoluerint credere: & insitis inijcit metum, ne excidātur, si auerterint sese à gratia dei. Tu, inquit, fide stas, noli altum sapere, sed time. Ac mox: Ut non sitis uobismet ipsis sapientes. Hæc nimirum arguunt Paulum hoc illic agere, ut reprimat gentium simul & Iudeorum arrogantiam. Tertiū locus est Esaia 45. Ve qui cōtradicit factori suo, testa de samijs terræ. Nunquid di-

DE LIBERO ARBITRIO

Figulus
2171

et lutum figulo suo: Quid facis? & opus tuum absq;
manibus est? Sed evidentius apud Hieremiam cap. 18.
Nunquid sicut figulus iste nō potero uobis facere do-
mus Israël? Ecce, sicut lutum in manu figuli, sic uos in
manu mea. Hæc testimonia magis pugnant apud Pau-
lum, quàm apud prophetas, unde decerpta sunt. Pau-
Rom. 9. lus enim ita recenset: An non habet potestatem figu-
lus luti, ex eadem massa facere, aliud quidem uas in ho-
norem, aliud uero in contumeliam? Quod si deus uo-
lens ostendere iram, & notam facere potētiam suam,
sustinuit in multa paciētia uasa iræ apta ad interitum,
ut ostēderet diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ,
quæ preparauit in gloriam. &c. Vterq; locus prophe-
tæ obiurgat populum obmurmurantem domino, quod
affligeretur ad emendationem. Horum impias uoces
retundit propheta, quemadmodum Paulus retudit hęc
impiam responsationem: O homo tu quis es. In his au-
tem non aliter debemus nos submittere deo, quàm figu-
li manibus obtemperat lutum udum. Verum hoc non
adimit in totum liberum arbitrium, nec excludit uo-
luntatem nostram, uoluntati diuinæ cooperantem ad
salutem æternam. Etenim apud Hieremiam mox se-
quitur cohortatio ad pœnitentiam, quem locum ante
retulimus. Ea frustra fit, si ex necessitate fiunt omnia.
Porro, quod hic Pauli sermo non pertinet ad excluden-
dam in totum liberi arbitrij uim, sed ad retundendam
impiam murmurationem Iudæorum aduersus deum,
qui ob

COLLATIO D. ERAS. ROT.

qui ob peruicacem incredulitatem reiciebantur à gra-
 tia Euangelij, gentibus ob credulitatem receptis, satis
 explicat secunda epistola ad Timotheū cap. 2. In ma-
 gna autem, inquires, domo non solum sunt uasa aurea
 & argētea, sed & lignea & fictilia, & quædam qui-
 dem in honorem, quædam uero in cōtumeliam. Si quis
 ergo se emundauerit ab istis, erit uas in honorem san-
 ctificatum, & utile domino, ad omne opus bonum pa-
 ratum. Huiusmodi uero similitudines docendi gratia
 sic adhibentur in literis sacris, ut tamen non quadrent
 per omnia. Alioqui quid stultius, quàm si quis dicat
 matule samie: Si te ipsam expurgaris, eris uas utile &
 honorificum: uerum hoc recte dicitur testæ rationali,
 que monita potest sese accommodare ad uoluntatem
 domini. Præterea, sit sanè simpliciter homo deo, quod
 lutum est in manu figuli, quæcunque uas fingitur,
 nulli imputabitur, nisi figulo, præsertim si talis sit
 figulus, qui lutum etiam ipsum suo arbitrio crea-
 rit ac temperarit. Hic uas, quod ideo nihil com-
 meruit, quia sui iuris non est, conijcitur in ignem æter-
 num. Ad id igitur interpretemur parabolam, cuius
 docendi gratia adhibita est. Quod si uelimus omnes
eius partes superstitiose ad id quod propositum est
accommodare, cogemur multa ridicula dicere. Figu-
 lus hic facit uas in contumeliam, sed ex meritis præ-
 cedentibus, quemadmodū reiecit Iudæos quosdam, sed
 ob incredulitatem. Rursus ex gentibus fecit uas hono-

Exmplo panis nō d. & uas fuit

DE LIBERO ARBITRIO

rificum ob credulitatem. Iam qui nos urgent sacra scripturæ uerbis, ac similitudinem de figulo & massa uolunt simpliciter accipi, quur non concedunt nobis, ut
 2. Timot. 2. alterum locum: Si quis se emūdauerit, simpliciter accipiamus? Et ita Paulus reperietur sibi contradicere. In
priore loco totum ponit in manu dei, hic totum ponit in manu hominus. Et tamen uterque locus sanus est, quanquam aliud hic, aliud agit ille. Prior occludit os obmurmurantis deo, posterior inuitat ad industriam, ac deterret à securitate aut desperatione. Non dissimilis huic locus est Esaiæ cap. 10. Nūquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? Quomodo si eleuetur uirga contra eleuantem se, & exaltetur baculus, qui utiq; lignum est. Hæc dicta sunt aduersus impiū regem, cuius seuitia deus abusus fuerat ad castigandū populum suū. At is ea, que gerbantur diuino permissu, tribuebat suæ sapiētiae, suisq; uiribus, quum fuisset organum iræ diuinæ. Organum erat, sed uiuum & rationale. Quale si esset securis & serra, nō absurde dicerentur & ipsæ aliquid agere unā cū fabro. Serui sunt instrumenta uiua dominorū, ut docet Aristoteles, qualia forent secures, serræ, ligones, aratrum, si per se moueri possent, quemadmodum tripodes ac lebetes, quos sic fabricatus erat Vulcanus, ut sua spē uenirent in certamē. Herus præscribit, suppeditat ea quibus est opus, neq; quicquam possit efficiere seruus absq; domino, &
 tamen

COLLATIO D. ERAS. ROT.

tamen nemo dicat seruū nihil agere, domini iussis obsequentem. Porro similitudo adhibita non ualet ad tollendam arbitrij libertatem, sed ad retundendam arrogantiam regis impij, non deo, sed suo robori suæq; sapientiae tribuentis quod gesserat. Neque uero difficile diluitur quod adducit Origenes ex Ezechiele: Auferam cor lapideū ab eis, & immittam eis cor carneum. Simili figura posset dicere præceptor discipulo solocissanti: Eximam tibi linguā istam barbaricam, & inseram Romanā: nihilo secius tamen à discipulo requirit industriam, tametsi citra præceptoris operam non posset discipulus mutare linguam. Quid est cor lapideum? Cor indocile & obstinatū in malicia. Quid est cor carneum? Cor docile, & obsequens gratiæ diuinæ. Qui statuunt liberum arbitrium, nihilo secius fatentur animum in malis obstinatum, non posse ad ueram penitentiā emollescere, nisi adiutrice gratia cœlesti. Qui docilem reddit, exigit & tuum conatum, ut doctus euadas. Dauid orat: Cor mundum crea in me deus. Et Paulus dicit: Qui se emundauerit. Ezechiel dicit: Facite uobis cor nouum, & spiritum nouum. Contrā, Dauid clamat: Et spiritum rectū innoua in uisceribus meis. Dauid orat: Et omnes iniquitates meas dele. Contrā Ioannes: Omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, 1. Ioan. 3. sicut & ille sanctus est. Dauid orat: Libera me de sanguinibus deus. Propheta reclamatione: Solue uincula colli tui, captiua filia Sion. Et Paulus: Abijciamus opera ter-

Ezech. 36.

Psal. 50.
Ezech. 18.

1. Ioan. 3.

Esaie 52.

Rom. 13.

DE LIBERO ARBITRIO

1. Pet. 2. nebrarum. Item Petrus: Deponentes omnem malitiam
& omnem dolū, & simulationes. &c. Paulus ad Phi
lip. 2. Cum metu, inquit, & tremore uestram salu
tem operamini. Atq; idem prioris ad Corinthios 12.
 Idem uero deus, qui operatur omnia in omnibus. Hu-
 ius generis plusquam sexcenta loca sunt in diuinis li-
 teris. Si nihil operatur homo, quur dicit: Operamini?
 Si quid agit homo, quur dicit: Deus operatur omnia
 in omnibus? Quorum altera, si quis ad suum commo-
 dum detorqueat, nihil agit homo. Altera, si quis ad
 suam causam urgeat, totum facit homo. Quod si ni-
 hil agit homo, nullus est locus meritis. Vbi non est lo-
cus meritis, ibi nec supplicijs, nec præmijs locus est. Si
totum agit homo, non est locus gratiæ, cuius mentio-
nem toties inculcat Paulus. Non secum pugnat spiri-
tus sanctus, cuius afflatu prodita sunt Canonice literæ.
 Vtraque pars amplectitur & agnoscit inuiolabilem
 scripturæ maiestatem. Sed interpretatio quæreda, quæ
 nodum explicet. Qui tollunt liberum arbitrium, sic in-
terpretabuntur: Ad quod uelis, extende manum, id est,
 gratia extendet manum tuam ad quod ipsa uelit. Fa-
 cite uobis cor nouum, id est, gratia dei faciet in uobis
 cor nouum. Omnis qui habet hanc spem, in eo sancti-
 ficat se, id est gratia sanctificat ipsum. Et abijciamus
 opera tenebrarum, id est, gratia abijciat. Toties occi-
 nitur hæc cantio in diuinis literis: Fecit iustitiam, ope-
 ratus est iniquitatem, Id quoties occurrit, exponemus,
 deus fecit

COLLATIO D. ERAS. ROT.

deus fecit & operatus est in illo iustitiam & iniquita-
 tem. Iam si proferam hic ueterū orthodoxorū aut eti-
 am conciliorum interpretationem, mox reclamabitur,
 homines erant. Atqui in interpretatione tam uiolenta
 tortaq; nō licebit mihi dicere, Lutherus homo est? Sa-
 nē penes istos uictoria est, si ipsis licet, ut cunq; causæ
 commodum est, interpretari scripturas, nobis nec uete-
 rum interpretationem sequi licebit, nec nostram adfer-
 re in mediū. Et hæc scriptura dilucidior est, q̄ ut egeat
 interprete, extende manum ad quod uoles, id est, gratia
 extendet manū tuam, ad quod ipsa uolet, quod proba-
 tissimi doctores interpretati sunt, somniū erit, nō enim
 dicam quod alij nō tacerūt, instinctus Satanae. Atqui
hæc loca, quæ uidetur inter se pugnare, facile rediguntur
in cōcordiam, si nostræ uoluntatis conatum cū auxilio
diuinæ gratiæ copulemus. In cōparatione figuli & sea-
curis, mordicus urget nos uerbis simpliciter intellectis,
 quoniam ita commodum est causæ ipsorum, hic pa-
 rum pudenter recedūt à uerbis diuinæ scripturæ, uideli-
 cet non multo uerecundius interpretantes, q̄ si quis di-
 cat Petrum scribere, & alius interpretetur, non ipse
 scribit, sed alius scribit in adibus eius. Nunc expe-
 riamur, quantū habeant roboris, quæ Martinus Luthe-
rus adducit ad subruendam liberi arbitrij potestatem.
Adducit enim ex Geneleos cap. 6. & 8. Non perma-
nebit spiritus meus in homine in eternū, quia caro est.
Hoc loco scriptura nō accipit carnem simpliciter pro
 impio

DE LIBERO ARBITRIO

Gen. 6.
 impio affectu, quemadmodū aliquoties usurpat Paulus, quum opera carnis iubet mortificari, sed pro infirmitate naturæ procliuis ad peccandum. Quemadmodum Corinthios carnales appellat, quod nōdum essent capaces solidioris doctrinæ, uelut infantes etiamnum in Christo. Et Hieronymus in quæstionibus Hebraicis indicat apud Hebræos aliud haberi, quàm nos legimus, nimirū ita: Non iudicabit spiritus meus homines istos in sempiternum, quia carnes sunt. Quæ uerba non scueritatem dei, sed clementiam sonant. Carnes enim appellat infirmæ conditionis, & ad malum procliues: spiritum autem uocat indignationem. Negat itaq; se uelle illos æternis supplicijs seruare, sed uelle misericorditer hic pœnas de illis sumere. Et tamen hoc dictū non pertinet ad uniuersum genus hominum, sed tantū ad illius ætatis homines nefandis uitijs corruptissimos. Et ideo dicit, in hominibus istis. Nec tamen simpliciter ad uniuersos illius ætatis homines pertinebat, quandoquidem laudatur Noë ut uir iustus & deo gratus. Eodem modo dissolui potest quod adfertur ex eiusdem operis cap. 8. Sensus enim & cogitatio cordis humani prona sunt ad malū ab adolescentia sua. Et cap. 6. Cuncta cogitatio cordis intenta est ad malū omni tēpore. Procliuuitas autē ad malum, quæ est in plerisq; hominibus, nō adimit in totū libertatem arbitrij, etiā si uinā in totū nō potest, sine auxilio gratiæ diuinæ. Quod si nulla pars respicientiæ pendet ab arbitrio, sed omnia necessitate
quadam

COLLATIO D. ERAS. ROT.

quadam geruntur à deo, quæ inibi datum est homini-
 bus spatium poenitendi? Eruntq; dies illius centum &
 uiginti annorum. Nam Hieronymus in questionibus
 Hebraicis, hunc locum referri uult non ad spatium hu-
 mane uite, sed ad tempus diluuij, quod indultum est,
 ut interim, si uellent, resipiscerent: si nolent, digni ui-
 derentur ultione diuina, qui lenitatē domini cōtempser-
 unt. Porro quæ adduāt ex Esaie cap. 40. Suscepit de
manu domini pro omnibus peccatis suis, Hieronymus
de diuina uindicta interpretatur, non de gratia reddi-
ta pro malefactis. Quanquam enim Paulus dicit: Vbi Rom. 5.
 abundauit peccatum, superabundauit & gratia: non ta-
 men consequitur ex hoc, quod ante gratiam gratum fa-
 cientem non possit homo adiutus auxilio dei, per ope-
 ra moraliter bona sese præparare fauori diuino, quem
 admodum legimus de Cornelio Centurione nõdum ba-
 ptizato, ac nondum afflato spiritu sancto: Preces
& elemosinæ tuæ ascenderunt in memoriam apud
deum. Si omnia opera mala sunt quæ fiunt ante gratiam
illam summam, an opera mala conciliant nobis fauo-
rem dei? tam quod adfert ex Esaie cap. eodem: Omnis
caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni. Ex-
iccatum est fœnum, & flos eius decidit. Quia spiritus
domini sufflauit in illud, uerbum autem domini manet
in æternum: mihi uidetur uiolentius trahi ad gratiam
& liberum arbitrium. Siquidem hoc loco spiritū acci-
 pit Hieronymus pro indignatione diuina, carnem pro
 infirma

Actorū 10.

DE LIBERO ARBITRIO

infirmā hominis conditione, quæ nihil ualet aduersus deum: florem pro gloria, quæ nascitur ex felicitate rerum corporalium. Iudæi gloriabātur in templo, in præputio, in uictimis: Græci gloriabantur in sapientia sua.

Verum per Euangelium reuelata ira dei de cælo, excitata est omnis illa gloria. Nec tamen omnis affectus hominis est caro, sed est qui dicitur anima, est qui dicitur spiritus, quo nitimur ad honesta: quam partem animi, rationem uocant, aut ἡγεμονικόν, id est, principalem, nisi forte in philosophis nullus fuit ad honesta nixus, qui docuerunt milies oppetendam mortem citius, quàm admittendam turpitudinem, etiam si sciremus futurum, ut & ignorarent homines, & deus ignosceret.

Luc. 9. Quanquàm sepe corrupta ratio male iudicat. Nescitis, inquit dominus, cuius spiritus sitis. Errore querebant uindictā, quod ad preces Helie descendisset olim ignis de cælo, qui absumpsit Pentecōtarchos cum suo comitatu. Esse autem & in bonis spiritum humanum diuersum à spiritu dei, declarat Paulus ad Romanos **S.** Ipse enim spiritus testimoniū reddit spiritui nostro, quod sumus filij dei. Quod si quis contendat, id quod est in hominis natura præstantissimum, nihil aliud esse quàm carnem, hoc est, affectū impium: huic facile assentiar, si quod asseuerat, sacræ scripturæ testimonijs doceat. Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Porro Ioannes docet eos qui credūt Euangelio, ex deo nasci, ac fieri filios dei,

COLLATIO D. ERAS. ROT.

atq; adeo deos. Et Paulus distinguit hominē carnalem, qui nō sapit ea quæ dei sunt, à spirituali, qui omnia dii iudicat. Rursus aliàs uocat nouam creaturam in Christo. Si totus homo etiam renatus per fidem nihil aliud est q̄ caro, ubi spiritus è spiritu natus, ubi filius dei, ubi noua creatura? Super his doceri uelim. Interim abutar ueterū autoritate, qui semina quædam honesti tradunt insita mentibus hominū, quibus aliquo modo uidēt & expetunt honesta, sed additos affectus crassiores, qui sollicitant ad diuersa. Porro uolūtas huc aut illò uersatilis dicitur arbitriū, quæ tametsi ob relictam in nobis peccati procliuitatem, fortasse propensior est ad malum q̄ ad bonū, tamen nemo cogitur ad malū, nisi consensit. Rursus, quod recitat ex Hieremie cap. 10. Sāo domine, quoniam non est hominis uia eius, nec uiri est ut ambulet & dirigat gressus suos: magis ad rerū letarum & tristium euentus pertinet, q̄ ad potestatem liberi arbitrij. Frequenter enim quū maxime cauēt homines, ne quid incurrāt mali, maxime malis inuoluuntur. Nec ob id adimitur libertas uolūtatis, uel his q̄ patitur, quia malū uenturū nō prouiderāt: uel his q̄ inferūt, quia nō eodē animo affligūt inimicos, quo deus per illos hoc facit, nimirū ut castiget. Quod si maxime torqueas ad liberū arbitriū, nemo nō fatetur absq; dei gratia neminē posse rectū uitæ cursū tenere, & quotidie oram⁹: Dirige domine de⁹ i cōspectu tuo uia meā, nihil feci⁹ tamē interim auitimur et ipsi p uirib⁹. Oram⁹: Psal. 5.

Inclina

DE LIBERO ARBITRIO

Psal. 118. Inclina cor meū deus in testimonia tua. Qui petit auxilium, non deponit conatum. Iterum Prouerbiorum 16. Hominis est præparare cor, domini autem est gubernare linguam. Et hoc ad euēta rerum pertinet, quæ possunt acādere aut non accidere, citra dispendium salutis æternæ. Quomodo autem est hominis præparare cor, quum Lutherus affirmet omnia necessitate geri? At idem eodē in loco dicit: Reuela domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ. Audis opera tua, audis cogitationes tuas, quorum neutrum dici potest, si deus in nobis operatur omnia & bona & mala. Initium uitæ bonæ, misericordia & ueritas. &c. Aliæq; inibi multa leguntur, quæ faciunt pro his qui statuunt liberum arbitrium. Quod autem citat ex eodem capite: Omnia propter semetipsum operatus est dominus, etiam impium ad diem malum, Deus non condidit ullam naturam ex se malam, & tamen sic sua ineffabili sapientia temperat omnia, ut mala quoq; uertat in bonum nostrum, & in gloriam suam. Nec enim Luciferum condidit malum, sed sua sponte deficientem reseruat eternis supplicijs, & per huius maliciam exercet pios, punit impios. Neq; multo magis urget, quod refert ex cap. 20. Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu domini, quocūq; uoluerit inclinabit illud. Non statim cogit, qui inclinatur: & tamen nemo negat, ut dixi, deum posse uim facere cogitationi hominis, extundere quod uolebat, & aliam uoluntatem inserere, quin

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

rere, quin & mentem ipsam potest adimere. Nec ideo
 tamen non manet in nobis regulariter liberum arbitri-
 um. Quod si Solomon sentit hic, quod interpretatur
 Lutherus, quum omnia corda sint in manu domini,
 quur hoc ceu peculiare pronunciat de corde regis?
 Hic locus magis consentit cum eo quod legimus Iob
 34. Qui regnare facit hominem hypocritam, propter
peccata populi. Item Esaie 3. Et dabo pueros princi-
pes eorū, & effœminati dominabuntur eis. Quum de
 us propitius populo suo inclinatur animus regis ad bo-
 na, non adfert illius uoluntati necessitatem. Caterum
 ad malum inclinare dicitur, quū offensus populi pecc-
catis, non reuocat animū stulti principis ad rapinas,
ad bella, ad tyrannidem propensum, sed finit illum sui
is affectibus præcipitem agi, quo per illius maliciam
castiget populum. Quod si quando fieret, ut deus re-
 gem ita commeritum impelleret ad maliciam, nihil est
 necesse peculiarem casum trahere ad sententiam ge-
 neralem. Huiusmodi testimoniorū, cuiusmodi Luthe-
rus pfert è Prouerbijs, ingēs acerruus undiquaq; collis-
gi poterat, sed magis faceret ad copiam quàm ad ui-
ctoriam. Tale genus argumētorum rhetores solent in
 mediam aciem conijcere. Sunt enim huiusmodi plera-
 que, ut adhibita commoda interpretatione, uel à liber-
 ro arbitrio stare, uel contra liberum arbitrium pugnat-
 re queant. Illud telum Lutherus existimat Achillicum,
 & ineuitabile, quod Christus in Euāgelio Ioannis 15.

e ait.

Achilles
Luce

DE LIBERO ARBITRIO

ait: Sine me nihil potestis facere . Atqui mea sententia potest ad hoc nō uno modo responderi . Primū, uulgo nihil agere dicitur, qui nō assequitur id quod expetit, & tamē frequenter aliquousq; promouit, qui conatur . In hoc sensu uerissimū est, nos sine Christo nihil posse facere , loquitur enim illic de fructu Euangelico , qui nō cōtingit nisi manentibus in uite, qui est Christus Iesus . Hoc tropo dixit Paulus: Itaq; neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat , sed qui incrementū dat deus . Quod minimi momenti est, ac per se inutile , nihil appellat . Item . 1 . ad Corinth . cap . 13 . Si charitatē nō habuero, nihil sum . Et mox, nihil mihi prodest . Rursus ad Romanos cap . 4 . uocat ea quæ nō sunt, tanquā sint . Rursus ex Osee, nō populū uocat, populū contemptū & reiectū . Simili figura dictū est in psalmis: Ego sum uermis & nō homo . Alioqui si quis urgeat hac uoce, nihil, ne peccare quidē licebit sine Christo . Nam Christi hic opinor dici gratiam eius, nisi cōfugiant ad illud iam explosum, peccatū esse nihil . Et hoc in aliquo sensu uerū est , quandoquidē nec sumus, nec uiuimus, nec mouemur sine Christo . Atqui isti donant nōnunq; liberū arbitriū absq; gratia ualere ad peccandū . Donat hoc Lutherus ipse in principio suæ assertionis . Eodem pertinet quod ait Ioannes Baptista : Non potest homo accipere quicq; nisi fuerit ei datū de cælo . Nec ideo cōsequitur nullam esse uim aut usum liberi arbitrij . Quod ignis calefacit, è cælo uenit, quod nos iuxta

nature

1. Corin. 3.

Psal. 21.

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

naturæ sensum expetimus utilia, & refugimus noxia,
 è cælo est, quod post lapsum impellitur uoluntas ad
 meliora studia, è cælo est: quod lachrymis, eleëmofy-
 nis, precibus assequimur gratiam quæ nos deo gratos
 reddit, è cælo est. Nec interim nihil agit nostra uolun-
 tas, quanq̃ nō assequutura qd' conatur, nisi adiutrice
 gratia: sed quoniã minimũ hoc est, qd' p nos agitur, to-
 tum deo transcribitur, quẽadmodũ nauita qui nauim
 in portũ deduxit è graui tẽpestate incolumẽ, nō dicit,
 ego seruauim nauim, sed deus seruauit: & tamẽ illius ars
 & industria nō fuit ociosa. Similiter agricola conue-
 hens uberẽ prouentũ ex agris in horrea, nō dicit, ego
 dedi tam copiosam annonã, sed deus dedit. Et tamẽ in-
 terim quis dicat agricolã nihil egisse ad prouentũ fru-
 gũ? Sic & uulgo loquũtur: deus dedit tibi pulchros li-
 beros, quũ ad hos gignẽdos nō defuerit opera patris.
Et, deus restituit me sanitati, quũ nō nihil adiuuauit me
dicus: quemadmodũ dicimus, rex deuicit hostes, quũ ta-
mẽ duces & milites nauarint bonã operã. Nihil pro-
uenit absq; coelesti pluuiã, & tamẽ terra bona produ-
cit fructum, terra mala nihil adfert boni fructus. Sed
quoniam humana opera nihil efficit, nisi accesserit
fauor diuinus, summa tribuitur diuino beneficio. Nisi
dominus edificauerit domũ, in uanũ laborant qui edi-
ficant eam. Nisi dominus custodierit ciuitatẽ, frustra
uigilat qui custodit eam. Nec tamẽ interim in edificã-
do cessat cura fabricum, nec in custodiendo uigilan-

psal. 126

DE LIBERO ARBITRIO

Matth. 10. *tia excubitorum. Iam, non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri, qui loquitur in uobis. Prima specie uidetur tollere liberū arbitrium, sed re uera adimit nobis sollicitudinem anxiam præmeditandi quid simus dicturi in negotio Christi: alioqui peccarent cōcionatores, qui se studio præparant ad sacram concionem. Nec omnibus hoc expectandum, si quando discipulis rudibus spiritus infudit, quod dicerent quemadmodū infudit & linguarum donū. Et si quando infudit tamen in dicendo uoluntas eorum consentiebat afflatui spiritus, simulq; agebat cū agente. Atq; hoc sanè est liberi arbitrij. Nisi forte recipiemus sic deum loquutum per os apostolorum, quemadmodum loquebatur Balaamo per os asinæ. Sed magis urget quod est apud Ioannem 6. Nemo potest uenire ad me, nisi pater meus traxerit eum. Trahendi uerbum uidetur sonare necessitatem, & excludere uoluntatis libertatem. Verum hic tractus non est uiolentus, sed facit ut uelis, quod tamē potes nolle, quemadmodum ostendimus puero malum & accurrit, ostendimus oui raram salicis uirentem, & sequitur: ita deus pulsat animum nostrum sua gratia, & uolentes amplectimur. Sic accipiendum & illud quod habetur apud eundem cap. 14. Nemo uenit ad patrem nisi per me. Sicut pater glorificat filium, filius patrem, ita pater trahit ad filium, filius ad patrem. Sic autem trahimur, ut mox uolētes curramus. Sic legis in Cantico: Trahe me post te, cur*

Can. 1.

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

te, curremus &c. Ex Paulinis item epistolis aliquot loca colligi possunt, quæ uidentur omnem liberi arbitrij uim subuertere: quod genus est illud. 2. Corinth. 3. Nō quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed omnis nostra sufficientia ex deo est. Verum hic duobus modis succurri potest libero arbitrio. Primum enim quidam orthodoxi patres, tres gradus faciunt operis humani: primus est cogitare, secundus uelle, tertius perficere. Atq; in primo quidē ac tertio nullum locum tribuunt libero arbitrio quicquam operandi. Animus enim à sola gratia impellitur, ut cogitet bonum, & à sola gratia peragitur, ut perficiat quod cogitauit. Cæterum in medio, hoc est, in consensu, si mul agit gratia & humana uoluntas: sic tamen, ut principalis causa sit gratia: minus principalis, nostra uoluntas. Quoniam autem summa rei tribuitur illi, qui totum contulit ad perficiendum, non est quod homo ex bono opere sibi quicquam asserat, quum hoc ipsum, ut possit consentire, & cooperari gratiæ diuinæ, dei munus sit. Deinde hæc prepositio, ex, sonat originem ac fontem, eoq; Paulus distincte refert à nobis quasi ex nobis ἀφ' ἐαυτῶν ὡς ἐξ' ἐαυτῶν. i. ex nobis ipsis. Hæc dici poterant etiam ab illo qui donaret, hominem nature uiribus efficaciter uelle bonū, quandoquidem nec eas uires habet ex sese. Quis enim negat omne bonum à deo uelut à fonte proficisci? Atq; id frequenter inculcat Paulus, ut adi. nat nobis arroganti-

*Cogitare
Velle
Proficere*

DE LIBERO ARBITRIO

1. Cor. 4.

tiam ac fiduciam nostri, quod & alibi facit: Quid habes quod non accepisti? Si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Gloriam audis, quam retundit hoc dicto. Idem audisset seruus, qui domino lucrum ex usura partum adnumerat, si sibi uindicasset laudem bene collocatæ operæ. Quid habes quod non accepisti? Et tamen ob strenue nauatam operam collatur a domino. Eandem cationem canit Iacobus. 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum defursum est descendens. Item Paulus ad Ephesios. 1. Qui operatur omnia secundum consilium uoluntatis suæ. Et hæc eò pertinent, ne quid arrogemus nobis, sed omnia referamus accepta gratiæ diuinæ, qui nos aueros uocauit, qui per fidem purificauit, qui hoc ipsum donauit, ut nostra uoluntas possit esse $\sigma\omega\sigma\epsilon\gamma\omicron\delta\epsilon$ illius gratiæ, quanquam hæc uel ad omnia satis abunde sit sola, nec opus habeat ullo humanæ uoluntatis auxilio. Cæterū quod est ad Philipp. cap. 2. Deus enim operatur in nobis & uelle & perficere, pro bona uoluntate: non excludit liberum arbitrium, quum enim ait, pro bona uoluntate; si referas ad hominem, ut interpretatur Ambrosius, intelligis bonam uoluntatem simul agere cum agente gratia. Ac mox inibi præcedit: Cum metu & tremore uestram salutem operamini. Unde colligis & deum operari in nobis, & uoluntatem ac sollicitudinem nostram simul adniti cum deo. Eam interpretationem ne quis putet reijciendam, præce

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

præcedit, ut dictum est, hunc locum, uestram ipsarum
 salutem operamini ἔργα ἑαυτῶν, quod uerius signifi-
 cat operari, quàm uerbum ἔργα ἑαυτῶν, quod deo tribui-
 tur, ὁ ἔργα ἑαυτῶν. ἔργα ἑαυτῶν uero proprie, quod agit & im-
 pellit. Sed ut idem polleant ἔργα ἑαυτῶν καὶ ἔργα θεοῦ,
 certe locus hic docet & hominem operari & deum.
Quid autem operatur homo, si idem est nostra uo-
luntas deo, quod argilla figulo? Nō enim uos estis qui Matth. 10.
 loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uo-
 bis. hoc apostolis dictum est. Et tamen in actis Pe-
 trus legitur loquutus. Tunc repletus spiritu sancto Acto. 4.
 Petrus dixit ad eos. Quomodo cohererebunt hæc inter
 se contraria, tu non loqueris, sed spiritus, & Pe-
 trus loquutus est plenus spiritu sancto, nisi quod spiri-
 tus sic loquitur in apostolis, ut simul & ipsi loquan-
 tur obtemperantes spiritui, & tamen uerum est, eos
 non loqui, non quod nihil agant, sed quod ipsi non
 sint principales sermonis autores. Itidē de Stephano Acto. 6.
 legimus: Et non poterant resistere sapientiæ & spiri-
tui qui loquebatur: & tamē ipse loquitur apud cōciliū.
 Ita Paulus: Viuo autē iā nō ego, uiuit uero in me Chri- Galat. 2.
stus. Et tamē iustus apud eundē ex fide uiuit. Quomodo Rom. 1.
 igitur uiuens nō uiuit? quia spiritui dei fert acceptū quod Abacuc. 2.
 uiuit. Et ad Cor. 1. cap. 15. Nō autē ego, sed gratia dei,
quæ mecū est. Si nihil egerat Paulus, quur ante dixerat,
se fecisse. Sed abūdatius, inquit, illis omnibus laboraui.
Si uerū erat, quod dixerat, quur hic corrigit quasi pperā

DE LIBERO ARBITRIO

dictum? Nimirum huc spectabat correctio, non ut intelligeretur nihil egisse, sed ne uideretur suis uiribus ascribere, quod auxiliante dei gratia gesserat. Igitur insolentiae suspicionē excludit ea correctio, non operis societatem. Nō enim uult deus ut homo sibi quicquam tribuat, etiam si quid esset quod merito posset sibi tribuere. Quū feceritis omnia quæ præcepta sunt

Luc. 17. uobis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. An non rem egregiam præstiterit, qui seruauit omnia præcepta dei? Qualis an omnino quisquam reperiatur nescio. Et tamen qui hoc præstiterint, iubentur dicere, serui inutiles sumus. Non negantur fecisse, sed docentur uitare periculosam arrogantiam. Aliud loquitur homo, aliud loquitur deus. Homo dicit, seruus sum, et seruus inutilis. Quid dominus? Euge serue bone et fidelis. Et: Iam non dicam uos seruos sed amicos: Eosdem pro seruis fratres appellat. Et qui se uocāt seruos inutiles, deus appellat filios suos: atque hi ipsi qui se nunc prædicant seruos inutiles, audiūt à domino: Venite benedicti patris mei: et audiūt cōmorari sua benefacta, quæ ipsi se fecisse nesciebant. Arbitror autem præcipuam esse clauem ad diuinæ scripturæ intelligentiam, si spectemus quid eo in loco agatur: hoc animaduerso conueniet ex parabolis aut exemplis illud excerpere, quod ad institutū pertinet. In parabola de œconomo, qui submouendus ab officio fraude mutat codicillos debitoribus domini, quàm multa sunt,

Matth. 25.

Luc. 19.

Ioan. 15.

COLLATIO D. ERAS. ROT.

ta sunt, quæ nihil faciunt ad sensum parabole? hoc tantum excerpitur, magno cuiq; studio conandum esse ut dotes à deo acceptas largissime effundat iuuendis proximis, antequam mors occupet. Itidem in parabola, quam modo attigimus: Quis uestrum habens seruum arantem, aut pascentem boues, qui regresso de agro dicat illi statim, transi & recumbe, & non dicit, para quod cenem, & precinge te, & ministra mihi donec manducem & bibam, & post hoc tu manducabis & bibes: nunquid gratiam habet seruo illi, quia fecit, quæ ei imperauerat? Non puto. Huius parabole summa est, ut simpliciter obedientes iussis diuinis, strenue suo fungerentur officio, nec hinc quicquam laudis sibi uindicaret. Alioqui dominus ipse dissidet ab hac parabola qui se gessit pro ministro, quem discipulis concesserit honorem discumbentium. Et gratias agit: quem ait: Euge serue bone. Et: Venite benedicti. Itaque non subijcit, ita & uos cum feceritis omnia, dominus nulla gratia dignos iudicabit, & pro seruis inutilibus habebit: sed ait, uos dicite, serui inutiles sumus. Sic Paulus qui plus omnibus laborarat, appellat se minimam apostolorum, & indignum apostoli nomine. Similiter apud Mattheum cap. 10. Nonne duo passeris asse uencunt, & unus ex illis non cadit super terram sine patre uestro. Spectandum est in primis quid illic agat dominus, non enim uoluit docere Diomedeam, quod aiunt, omnium rerum necessitatem, sed eò tendit hoc exemplum, ut eximat discipulis metum hominum, quod

Luc. 17.

DE LIBERO ARBITRIO

Matth. 10. 10.
 Intelligerent se deo cura esse, nec ab hominibus ledi posse, nisi illius permissu, illū uero non permissurum, nisi sic expediret ipsis & Euāgelio: alioqui Paulus. I. ad Corinthios. 9. Nunquid, inquit, de bubus cura est deo? Videtur autē & in hoc, quod sequitur apud Euāgelistam, hyperbole subesse. Vestri autē capilli capitis omnes nūmerati sunt. Tot capilli quotidie defluunt in terram, an & hi uocabuntur ad rationem? Quid igitur agebat hyperbole? Nimirum illud quod sequitur: Nolite ergo timere. Quemadmodum igitur his tropis eximitur metus hominum & confirmatur fiducia erga deum, sine cuius prouidentia nihil omnino fit: ita quos supra recensuimus, non hoc agunt ut tollant liberam arbitrium, sed ut deterreant nos ab arrogantia, quam odit dominus. Tutius est totum transcribere domino, benignus est, nec solum reddet nobis quod nostrū est: uerum etiam, quod ipsius est, iubebit esse nostrum. Filius ille prodigus quomodo dicitur prodigisse portionem suae substantie, si nulla portio fuit in illius manu? Quod habebat acceperat à patre. Et nos fatemur omnes naturae dotes esse dona dei. Habebat portionem suam etiam tum, quum esset in manu patris, & habebat tutius. Quid igitur est efflagitata portione diuertere à patre? Nimirum est naturae dotes arrogare tibi, easq; non applicare ad implenda praecepta dei, sed ad explendas carnis cōcupiscentias. Quid est fames? Est afflictio qua deus extimulat mentē peccat

COLLATIO D. ERAS. ROT.

peccatoris, ut agnoscat & oderit seipsum, tangaturque
 desiderio relictæ patris. Quid est filius secū loquens,
confessione ac reditū meditans? Est uoluntas hominis
 applicās sese ad gratiā extimulantē, quā, ut diximus,
 uocant præuenientem. Quid est pater occurrens filio?
 Est gratia dei, quæ prouehit uoluntatē nostrā, ut perfi-
 ciamus quod uolumus. Hæc interpretatio si meū esset
 cōmentū, certe probabilior esset, quàm istorū qui quo
 cōuincant hominis uoluntatē nihil agere, porrigere ma-
 num ad quod uoles, interpretantur, gratia porrigit ma-
 num tuam ad quod ipsa uolet. Nunc quū sit ab ortho-
 doxis patribus tradita, nō uideo quare debeat contem-
 ni. Eodē pertinet quod uidua paupercula, duo minuta,
 hoc est, totam substantiam suam mittit in gazophy-
 lacium. Rogo quid meritorum potest arrogare sibi, qui
quicquid, hoc est, quod homo potest intellectu natura-
li & uoluntatis libertate, totum debet ei, à quo uires
eas accepit? Et tamē deus hoc ipsum nobis imputat pro-
 meritis, quod non auertimus animum nostrum ab ipsi-
 us gratia, quod nature uires ad simplicem obedienti-
 am appellimus. Hoc certe tantum ualet, ut falsum non
 sit, hominem aliquid agere, & tamen omnium quæ
 facit summam deo uelut auctori tribuat, unde profes-
 ctum est ut potuerit suum conatum cum dei gratia
 coniungere. Ita Paulus: Gratia, inquit, dei sum id quod
sum. Agnoscit autorem. Sed quū audis: Gratia eius in
me uacua non fuit: agnoscis humanam uoluntatem

simul

I. Cor. 15.

DE LIBERO ARBITRIO

simul adnitentem auxilio diuino. Idem indicat quum
 ait: Nō ego, sed gratia dei, quæ mihi adest. Nā Græ-
 cis est, ἢ σὺν ἐμοὶ. Et Hebræus ille sapiētiæ prædica-
 tor optat sibi assistere diuinā sapiētiā, ut secū sit, ac
 secū laboret. Assitit tanquā moderatrix, & adiutrix,
 quemadmodū architectus assistit ministro, præscribit
 quid sit agendū, ostendit agendi rationē, si quid ille p-
 peram facere cœperit, reuocat, si quid ille deficit suc-
 currit, opus ascribitur architecto, sine cuius ope ni-
 hil poterat effici, & tamen nemo dixit ministrum ac
 discipulū nihil egisse. Quod architectus est discipulo,
 hoc gratia est uoluntati nostræ. Ita Paulus ad Roma-
 nos cap. 8. Similiter & spiritus adiuuat infirmitatem
nostrā. Nemo uocat infirmū, qui nihil potest, sed cui
uires nō sufficiūt peragendo quod conatur: nec adiu-
tor dicitur, qui totū solus facit. Tota scriptura clamat
adiutoriū, opem, auxiliū, subsidiū. Quis autē adiuua
re dicitur nisi aliquid agentē? Neq; enim figulus adiu-
uat lutū ut fiat uas, nec faber securim ut fiat scamnū.
 Itaq; qui sic colligūt, nihil potest homo nisi auxilian-
 te gratia dei, igitur nulla sunt hominis opera bona: his
 opponemus collectionē magis, ut arbitror, probabilē,
 homo nihil nō potest auxiliātē dei gratia, igitur omnia
 opera hominis possunt esse bona. Quot igitur sunt in
 scripturis diuinis loca, quæ meminerūt auxiliij, tot sunt
 quæ statuunt liberū arbitriū: atq; ea sunt innūerabilia.
 Itaq; uicero si res æstimetur ex testimoniorum nūero,

Hactē

nb

COLLATIO D. ERAS. ROT.

Hactenus ex diuinis libris loca cōtulimus quæ statuūt
liberū arbitriū, & ex aduerso, quæ uidentur in totū tol
lere. Quoniā autē spiritus sanctus, quo autore prodita
 sunt hæc, nō potest pugnare secū, cogimur uelimus no
 limus aliquā sententiæ moderationē quærere. Ceterum
 ut ex eadē scriptura alij aliam sumerent opinionē, in
 causa fu it, quod alius aliō spectaret, & ad suū quenq;
 scopū interpretabatur quod legebat. Qui secū reputa
 bant quanta esset in hominibus ad studiū pietatis socor
 dia, deinde quātū esset malū desperatio salutis: dū his
 malis mederi student, incauti in aliud incidere malū, ac
 plus satis tribuerunt libero hoīs arbitrio. Rursus alij
 perpendentes quanta sit pestis ueræ pietatis hominem
 suis uiribus ac meritis fidere, quām intolerabilis quo
rūdā arrogātia, qui sua benefācta iactant, atq; etiam
 ad mensurā ac pondus uendūt alijs, quemadmodū uen
 ditur oleū & sapo: dū hoc malū magno studio uitant,
 aut dimidiarunt liberū arbitriū, sic ut ad bonum opus
 nihil profusus ageret, aut in totū iugularunt inducta re
 rū omniū absoluta necessitate. Nimirū istis uisum est
 uehementer aptū ad Christianæ mentis simplicē obe
 dientiam, ut totus homo pendeat à nutu dei, in illius
 promissis spem omnē ac fiduciā ponat, & agnoscens
 quām ipse ex sese sit miserabilis, miretur & amet
 illius immensam misericordiam, quæ nobis gratis tanta
 largitur, illius uoluntati se totū submittat, siue seruare
 uelit, siue perdere, nihil laudis ex benefāctis sibi arro
 get,

DE LIBERO ARBITRIO

get, sed totam gloriam ascribat illius gratiae, cogitans hominem nihil aliud esse, quam uiuum organum diuini spiritus, quod ipse sibi purgauit consecrauitq; sua gratuita bonitate, quod pro sua inscrutabili sapientia moderatur ac temperat, nihil hic esse quod quisquam suis arroget uiribus, & tamen certa fiducia ab illo speret praemium aeternae uitae, non quia suis benefactis promeruerit, sed quod eius bonitati uisum sit promittere ipsi fidentibus: hominis partes esse, assidue precari deum ut impartiat & auget in nobis spiritum suum, agere gratias, si quid per nos bene gestum est, illius potentiam in omnibus adorare, sapientiam ubique mirari, bonitatem ubiq; amare. Hæc oratio apud me quoque uehementer plausibilis est, congruit enim scripturis diuinis, respondet eorum professioni, qui semel mortui mundo, per baptismum simul sepulti sunt cum Christo, ut mortificata carne posthac uiuant & agantur spiritu Iesu, in cuius corpus insiti sunt per fidem. Pia nimirum & fauorabilis sententia, quæ nobis omnem adimit arrogantiam, quæ in Christum transfert omnem gloriam simul & fiduciam, quæ nobis metum hominum ac demonum excutit, ac nostris ipsorum praesidijs diffisos, in deo fortes reddit & animosos. His libenter applaudimus usque ad hyperbolas. Quum enim audio, adeo nullum esse hominis meritum, ut omnia quamuis piorum hominum opera, peccata

NB

fm ro
fmat,

COLLATIO D. ERAS. ROT.

peccata sint : quum audio nostram uoluntatem ni-
 hilo plus agere , quàm agat argilla in manu figu-
 li : quum audio cuncta quæ facimus aut uolumus , ad
 absolutam referri necessitatem , multis scrupis offen-
 ditur animus. Primum : quomodo toties legis sanctos
plenos operibus bonis fecisse iusticiam , ambulasse re-
ctos coram deo , non declinasse ad dextram , nec ad si-
nistram , si quicquid agunt etiam eximie pij , peccatū
est , & tale peccatum , ut ni subueniret dei misericor-
dia , demersurum esset in tartarum eum pro quo mor-
tuus est Christus ? Quomodo toties auditur præ-
mium , ubi prorsus nullum est meritum ? Qua fronte
collaudatur obedientia eorum qui parent iussis diui-
nis , damnatur inobedientia qui non parent ? Quur
toties fit in sacris literis iudicij mentio , si nulla est
omnino meritorum expansio ? Aut quur cogimur si-
sti ad tribunal iudicis , si nihil ex nostro arbitrio , sed
ex mera necessitate gesta sunt in nobis omnia ? Ob-
strepit & illa cogitatio , quorsum opus tot monitis ,
tot preceptis , tot minis , tot exhortationibus , tot expo-
stulationibus , si nos nihil agimus , sed deus pro sua
immutabili uoluntate operatur in nobis omnia , &
uolle & perficere ? Vult nos assidue precari , uult ad-
uigilare , certare , contendere ad brauium eterne ui-
te . Quur assidue rogari uult , quod ipse iam de-
creuit dare aut non dare , nec mutare potest sua
decreta , quum sit immutabilis ipse ? Quur iubet
nos tot laboribus expetere , quod ipse gratis largi

DE LIBERO ARBITRIO

NB
 ri decreuit? Affligimur, eijsimur, exhibilamur, excruciamur, occidimur, sic certat in nobis dei gratia, sic uincit, sic triumphat. Tam atrocia patitur martyr, & tamen nihil illi tribuitur meriti, imò peccare dicitur exponens corpus suū tormentis spe uite cœlestis. Sed quur misericordissimus deus sic uoluit ī martyribus operari? Crudelis enim uideatur homo, si quod gratis largiri decreuisset amico, nō daret, nisi usq; ad desperationem excruciato. Verū ad hanc diuini cōsilij caliginem ubi uentum erit, fortasse iuebimur adorare quod assequi fas nō est, ut dicat mens humana, dominus est, potest quicquid uult, & quoniam natura optimus est, nō potest nō esse optimū, quicquid uoluerit. Iā et illud satis plausibiliter dicitur, quod deus sua dona coronat in nobis, ac suū beneficiū iubet nostrū esse premiū, & quod in nobis operatus est, ex sua gratuita bonitate id sibi fidentibus ueluti debitū dignatur imputare ad assequendam immortalitatē. Sed nescio quomodo sibi cōstent, qui sic in pijs exaggerāt dei misericordiā, ut in alijs penē faciāt illū crudelē. Benignitatē sua bona nobis imputātis utcunq; ferūt aures piæ: ceterū difficile explicatur quomodo iusticiæ sit (non enim iā dico misericordiæ) alios, in quibus nō dignatus est operari bona, æternis addicere supplicijs, quū ipsi perse nihil possint efficere boni, ut quibus aut nullum est liberū arbitriū, aut si est, ad nihil aliud ualet quàm ad peccandū. Si rex quispiā donaret ingens premiū ei qui nihil

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

nihil egisset in bello, quā ceteri qui gnauiter se gessissent, nihil ferrēt præter solitiū salariū, fortasse posset ob murmurātibus militibus respōdere: Quæ uobis iniuria fit, si mihi libet i hūc esse gratuito liberalē? At iustus et clemēs q̄ posset uideri, si ducē, quē machinis, copijs, pecunijs, & omnibus præsijs affatim instruxisset ad bellū, pro re bene gesta magnifice coronaret, et alterū quē nullis instructū præsijs inermē bello obiecisset, ob rē infeliciter gestā afficeret supplicio? Nōne moriens ille, iure diceret regi: Quur in me punis quod tua culpa cōmissū est? si similiter instruxisses, similiter uicissem. Rursus, si her⁹ i seruū nihil cōmeritū manumitteret, haberet fortasse qđ alijs seruis obmurmurātibus respōderet: Nihil uobis deccedit, si in hūc sum benignior, habetis dimēssum uestrū, Atqui nemo non iudicaret crudelē & iniquū dominū, qui seruū loris caderet, uel q̄ minus esset p̄cero corpore, uel naso porrectiore, uel alioqui parū elegāte forma. Nōne is iure obmurmuraret domino cadētī: Quur do p̄enas ob id qđ in manu mea nō est? Atq; hoc iustius etiā diceret, si domino esset in manu mutare uitiū corporis in seruo, quē admodū deo in manu est mutare uolūtātē nostrā, aut si dominus hoc ipsum, quo offēditur, uitiū addidisset seruo, ueluti si trūcasset nasum, aut faciē cicatricibus foedasset, quē admodū deus iuxta quorūdā opinionē etiā mala omnia opatur in nobis. Rursus, qđ ad præcepta attinet, si dominus seruo cōpedibus astricto in pistrino,

DE LIBERO ARBITRIO

multa præscriberet, abi illuc, fac hoc, curre, recurre, di-
ra minitās ni pareat, nec interim solueret illū, iāq; non
parenti uirgas expediret; nōne uideatur seruus iure
dominū uocare uel insanū, uel crudelē, si loris occide-
ret, q; nō fecisset ea quæ nō erāt in ipsius potestate? Por-
rò q; isti fidē & charitatē in deū in immēsūm exagge-
rāt, æquis auribus ferimus, arbitrātes uitā Christianorū
tot undiq; sceleribus cōtaminatā, nō aliūde proficisci,
q̄ ex fide nostra frigida & somniculosa, qua uerbotē-
nus credimus deo, quæq; natat in sūmis labijs, cū iuxta

Rom. 10. Paulū, corde credatur ad iustitiam. Nec admodū digla-
diabor cū his, qui ad fidē uelut ad fontē caputq; rese-
rūt omnia, etiā si mihi fides ex charitate, charitas ex
fide uicissim nasci aliq; uidetur: certe charitas alit fi-
dē, quēadmodū in lucerna lumē alitur oleo: libētius enī
illi fidimus, quē uehemēter amamus. Nec desunt, qui fi-
dē initiū uolūt esse salutis potius, q̄ summā. Sed de his
nō cōtendimus. Ceterū hic cauendū erat, ne dū toti su-
mus in amplificādis fidei laudibus, subuertamus liberi-
tatē arbitrij, quā sublata, nō uideo quo pacto possit ex-
plicari quæstio de iustitia, deq; misericordia dei. Ex hu-
iusmodi angustijs, cū sese nō explicarēt ueteres, quidā
duos deos facere coacti sunt: alterū ueteris testamēti,
quē tantū uolebāt esse iustū, nō etiā bonū: alterū noui
testamēti, quē tantū uolebāt esse bonū, nō iustū: quorū
impiū cōmentū satis explodit Tertullianus. Manicheus,
ut diximus, duas in hoīe naturas somnauit: alterā

quæ

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

quæ non posset nõ peccare, alterã quæ nõ posset nõ be-
 nefacere. Pelagius dũ metuit iustitiæ dei, plus satis tri-
 buit libero arbitrio: à quo nõ ita multũ absunt, q̄ tantũ
 tribuũt uolũtati hoĩs, ut ex nature uiribus p̄ opera mo-
 raliter bona p̄mereri possint gratiã illã supremã qua
 iustificamur. Hi mihi uidẽtur hominẽ ostẽsa bona spe
 salutis adipiscẽdæ ad conandũ inuitare uoluisse. Quẽ
 admodũ Cornelius precibus et elemosynis meruit do-
 ceri à Petro, Eunuchus à Philippo. Diuus Augustinus
 dũ sædulo quærit Christũ in Paulinis epistolis, meruit
 inuenire. Hic illos qui nõ ferũt quicq̄ boni hominẽ pos-
 se, qđ nõ debeat deo, sic placare possumus, ut dicamus,
 nihilo secius totũ opus deberi deo, sine quo nihil effice-
 remus, & qđ adfert momẽti liberũ arbitriũ, p̄p̄sillũ
 esse, & hoc ipsum esse diuini muneris, ut possimus ani-
 mũ ad ea quæ sunt salutis afflectere, aut gratiæ cõuẽ-
 yẽp. Augustinus ex colluctatiõẽ cũ Pelagio factus est
inigor libero arbitrio, q̄ fuerat antea. Cõtrã Lutherus
 ante nõ nihil tribuẽs libero arbitrio, huc prouectus est
 calore defensiõis, ut in totũ tolleret. Atqui reprehẽditur
 apud Græcos Lycurgus, opinor, q̄ odio temulẽtiæ ui-
 tes inãdi iusserit, quũ admotis propius fõtibus sic pos-
 set excludere temulẽtiã, ut tamẽ nõ periret usus uini.
 Poterat enim, mea sentẽtia, sic statui liberũ arbitriũ, ut
 tamẽ uitaretur illa fiducia meritorũ nostrorũ, ceterãq̄
 incõmoda quæ uitat Lutherus, simulq̄ ea incõmoda
 quæ nos supra recẽsuimus, nec perirẽt ea cõmoda, quæ

Pelagius

*Cornelius
Eunuchus*

Lycurgus

DE LIBERO ARBITRIO

170 Sp
 miratur Lutherus. Hoc mihi uidetur præstare illorum
 sententia, qui tractū, quo primū extimulatur animus,
 totū attribuunt gratiæ: tantū in cursu tribuunt non ni-
 hil hominis uolūtati, quæ se nō subduxerit gratiæ dei.
 Quum autem rerum omnium tres sint partes: initium,
 progressus, & summa, duas extremas tribuūt gratiæ,
 tantum in progressu fatentur aliquid agere liberum ar-
 bitrium, sic tamen, ut ad idem opus indiuiduum simul
 concurrant duæ causæ, gratia dei, & hominis uolūtas:
 sic tamen ut gratia sit causa principalis, uoluntas se-
 cundaria, quæ sine principali nihil possit, quum princi-
 palis sibi sufficiat. Quemadmodum natiua uis ignis
 urit, & tamē principalis causa deus est, qui simul per
 ignem agit, quæ uel sola sufficeret, & sine qua nihil
 ageret ignis, si se subduceret illa. Hac tēperatura fit,
 ut homo totam salutem suam diuinæ gratiæ ferre de-
 beat acceptam, quum per pusillum sit quod hic agit li-
 berum arbitrium, & hoc ipsum quod agere potest, sit
 diuinæ gratiæ, qui primum cōdidit liberum arbitrium,
 deinde liberauit etiam ac sanauit. Atq; ita placatur, si
 modo placabiles sunt hi, qui non ferunt homini quicquid
 esse boni, quod deo nō debeat. Debet & hoc, sed aliter
 alioq; titulo. Quemadmodū hereditas ex æquo obue-
 niens liberis, nō uocatur quidem benignitas, quia per
 cōmunem legem contingit omnibus. Si quid præter cō-
 mune ius donatū est huic aut illi, liberalitas dicitur,
 tamē hereditatis etiam nomine liberi debeant parenti-

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

bus. Conabimur & parabolis exprimere, quā dicimus: Oculus hominis quous sanus nihil uidet in tenebris, ex-
 cæcatus, ne in luce quidē: ita uolūtas quamuis libera,
 nihil tamen potest, si se subducatur gratia: & tamē in su-
 sa luce, potest occludere qui sanos habet oculos, ut nō
 uideat, potest & oculos auertere, ut desinat uidere,
 quod uideri poterat. Plus autē debet, qui oculos habet
 bat excæcatus uitio quopiam. Primū debet conditori,
 deinde medico. Ante peccatū utcūq; sanus erat ocu-
 lus, peccato uitiatur oculus. Quid hic sibi potest arro-
 gare, qui uidet? Est tamen quod sibi imputet, si pru-
 dens claudat aut auertat oculos. Accipe parabolā alte-
 ram: Pater infantē nondū ingredi potentem, collapsum
 erigit, utcūq; adnitentem, & pomū ex aduerso positū
 ostēdit: gestit puer accurrere, sed ob imbecillitatē mem-
 brorū mox denuo collapsurus esset, ni pater manu por-
 recta fulciret, regeretq; gressum illius. Itaq; patre du-
 ce peruenit ad pomū, quod pater uolens dat illi in ma-
 nū, ueluti cursus præmiū. Erigere se nō poterat infans,
 nisi pater sustulisset: nō uidisset pomū, nisi pater osten-
 disset: nō poterat progredi, nisi pater inualidos gradus
 ppetuo adiuuisset: nō poterat attingere pomū, nisi pa-
 ter dedisset in manū. Quid hic sibi uindicabit infans?
 Et tamen egit nō nihil. Nec habet tamē, q. de suis uiri-
 bus gloriatur, quū se totū debeat patri. Ponamus enim
 hoc interim esse quod est in deo. Quid igitur hic agit
 infans? Erigēti utcūq; adnititur, & ad illius modera-

Oculus

*pater
gras*

DE LIBERO ARBITRIO

tionē gressus infirmos, ut potest, accōmodat. Poterat pater trahere nolentem, & poterat reluctari puerilis animus, spreto pomo: poterat pater dare pomum absq; cursu, sed sic dare maluit, quia sic magis expedit puero. Faale patiar, ut aliquāto minus debeatur industriae nostrae ad consequendū uitā eternā, q̄ pueri ad patris manū currētis. Hic quū uideamus minimū esse tributū libero arbitrio, tamen quibusdā hoc ipsum uidetur esse plus satis, solā enim gratiā uolūt in nobis agere, nostrā mentem in omnibus nihil aliud q̄ pati, uelut organū diuini spiritus, ut nullo pacto bonū possit diā nostrū, nisi quatenus diuina benignitas gratis hoc nobis imputat: gratiā enim nō tam operari in nobis per liberum arbitriū q̄ in libero arbitrio, quēadmodū figulus opatur in argilla nō per argillam. Vnde igitur coronae prēmijq; mētio? Deus, inquiūt, sua dona coronat in nobis, ac suū beneficiū iubet esse nostrū prēmii, & qđ i nobis operatus est, imputare dignatur ad consortiū regni caelestis. Hic nō uideo, quomodo statuant uoluntatem liberam, quae nihil agat. Nam si dicerent, sic agi à gratia, ut acta simul ageret, faciliior esset explicatio. Quemadmodū iuxta phisicos, corpus nostrū principiū motus habet ab anima, nec omnino moueri posset absque anima, & tamen nō solum mouetur ipsum, uerū etiam mouet alia, & tanq̄ socius operis uocatur ad societate gloriæ. Quod si deus sic operatur in nobis, quemadmodum figulus in argilla, quid potest nobis imputari uel

COLLATIO D. ERAS. ROT.

in bonum, uel in malum? Non enim libet in hanc uocare questionem animam Iesu Christi, quae nimirum & ipsa fuit organum diuini spiritus. Et si carnis infirmitas obstat quo minus mereatur homo, exhorruit & ille mortem, & non uult fieri uoluntatem suam, sed patris. Et tamen hanc fatentur esse fontem meritorum, qui ceteris sanctis omnibus detrahunt omne meritum boni operis. Ceterum, qui negant ullum omnino liberum arbitrium esse, sed absoluta necessitate fieri omnia, fatentur deum in omnibus operari, non solum opera bona, uerum etiam mala. Unde consequi uidetur, ut quemadmodum homo nulla ratione dici potest autor bonorum operum, ita nullo modo dici potest autor malorum. Hæc sententia quum palam uideatur deo tribuere crudelitatem & iniustitiam, à quo sermone uehementer abhorrent aures religiosæ (deus enim non esset, si quicquam in illum competret, uel uitij, uel imperfecti) tamen habent hi quoque quod in causa tam non plausibili respondeant: Deus est, non potest non optimum & pulcherrimum esse quod facit, si spectes decorum uniuersi, etiam illa quæ per se mala sunt, hic bona sunt, & illustrent gloriam dei, nec est ullius creaturæ iudicare consilium creatoris, sed sese totam illi per omnia subicere, adeo ut si uideatur deo hunc aut illum damnare, non debeat obmurmurare, sed amplecti quicquid illi placuerit, illud semel persuasum habens, omnia per illum optime geri, nec posse aliter geri quam optime. Alioqui quis ferat ho-

DE LIBERO ARBITRIO

minē si dicat deo, quur me nō fecisti angelum? Nōne
deus huic merito respōdeat: Impudens, si te fecissem ra
nā, qd habebas q, quereris? Itē si rana expostularet
cū deo, quur me nō fecisti pauonē, uer sicoloribus pēnis
cōspiciū? nōne huic iure diceret: Ingrata, poteram te
 fungū aut bulbū facere: nūc salis, bibis, & cātas. Rur/
 sus, si dicat basiliscus aut uipera, quur me condidisti
 animal omnibus inuisum, oibus letiferū, potius q̄ ouē?
 Quid respōderet deus? Fortasse diceret: Mihi sic uisum
 est, et sic cōgruebat decoro et ordini uniuersitatis. Nec
 tibi tamen facta est iniuria, nō magis q̄ muscis, culici/
 bus, reliquisq; insectis, quorū unūquodq; sic finxi, ut
 ingēs etiā miraculū prābeāt cōtemplātibus. Nec ideo
 nō est mirandū ac pulehrū animal araneus, si dissimi/
 lis est elephāto, imō plus miraculorū est in araneo q̄
 in elephāto. Nō tibi sat est, q, in tuo genere perfectū es
 animal? Neq; tibi datū est uenenū ut occidas, sed ut his
 armis te tuosq; foetus tu care, quēadmodū bubus addi/
 ta sunt cornua, leonibus ungues, lupo dētes, calæx eqs.
 Habet animantiū unūquodq; suā utilitatē. Equus baiu/
 lus est, bos arator, asinus & canis opera iuuant, ouis
 ad pastū ac uestitū hoīs adfert utilitatē, tu prāstas usū
 ad pharmaca. Sed desinamus ratiocinari cum his quæ
 Gen. i. ratiōe carēt. De hoīe nobis est instituta disputatio, quē
 deus cōdidit ad imaginē & similitudinē suā, & cuius
 gratia cōdidit oīa. Quū uero uideamus quosdā nasci
 corpibus feliāssimis, ingenijs optimis, ac uelut ad uirtu/
 tē natis, rursus alios corpibus mōstrosiss, alios morbis

COLLATIO DES. ERAS. ROT:

borrēdis obnoxios, alios animis tā stupidis, ut minimū
 absint à brutis animantibus, quosdā ipsis etiam brutis
 brutiores, alios ingenijs tā p̄pensis ad flagitia, ut ad
 hæc uideātur ui fatorū rapi, quosdā planē demētes ac
 demoniacos. Quibus modis hic explicabimus quæ /
stionē de iusticia ac misericordia dei? An dicemus cū
Paulo, ò altitudo &c. sic arbitror melius quā impia
temeritate iudicare de dei cōsilijs, quæ sūt homini in /
peruestigabilia. Verum longe difficilius sit explicare
 quare deus in alijs immortalī gloria coronet sua bene
 facta, in alijs sua malefacta puniat æternis supplicijs.
 Hoc tamē paradoxon ut tueantur, multis auxiliarijs
 paradoxois est opus, quo tuta sit acies aduersus alterā
 partē. Exaggerant in immensum peccatū originale,
 quo sic uolunt corruptas esse præstantissimas eti-
 am humanæ naturæ uires, ut ex sese nihil possit, nisi
 ignorare & odisse deū: ac ne per fidē quidē gratiam
 iustificatus ullū opus possit efficere, quod nō sit peccā-
 tū: atq; illā ipsam procliuitatē ad peccandū in nobis ex
 peccato primorū parentū relictā uolūt esse peccatū, &
 eandē inuincibilē esse, adeo ut nullū sit dei præceptū,
 quod homo etiam per fidē iustificatus possit implere,
 sed tot dei præcepta nō aliō spectare, quā ut amplifi-
 cetur dei gratia salutē largiens absq; respectu meri-
 torū. Verū interim isti mihi uidentur alibi cōtrahere
dei misericordiā, ut alibi dilatent, p̄inde ac si quis ap-
ponat cōuiujs perparcū prandiū, quo splendidior ui-

DE LIBERO ARBITRIO

113
deatur in cœna, & quodãmodo pictores imitetur, qui quũ lucẽ mentiri uolũt in pictura, obscurant umbris, quæ proxima sunt. Primum enim penẽ crudelẽ faciunt deũ, qui ob peccatũ alienum sic seuiat in uniuersum hominũ genus, præsertim quũ qui cõmiserant res si puerint, ac tam graues dederint pœnas quàm diu uixerunt. Deinde quũ aiunt etiam illos qui per fidem iustificati sunt, nihil aliud quàm peccare, adeo, ut amando deũ, & fidendo deo reddamur digni odio dei, nõne uehementer hic faciunt parcam dei gratiã, quæ sic iustificat hominẽ per fidẽ, ut tamen adhuc nihil aliud sit quàm ipsum peccatũ? Præterea dum deus tot præceptis onerat hominẽ, quæ ad nihil aliud ualẽt, quàm ut magis oderit deũ, grauiusq; damnetur, nõne faciunt eũ ipso Dionysio Siciliae tyranno inclementiorẽ, qui multas leges studio prodidit, quas suspicabatur plerisque, si nullus instaret, nõ seruatuos, ac primũ cõniebat, mox ubi uidit omnes propemodũ alicubi peccasse, cœpit eos uocare ad pœnã. Ita reddidit sibi omnes obnoxios. Et tamẽ huius leges erant huiusmodi, ut facile possent seruari, si quis uoluisset. Non nũc excutio causas, quibus docent omnia dei præcepta nobis esse impossibilia, nec enim hoc instituiimus, tantũ obiter ostendere uolui, istos nimio studio dilatandæ gratiæ in ratione salutis, eandẽ in alijs obscurare: quædam nõ uideo quomodo cõsistant. Iugulato libero arbitrio docent hominẽ iam agi spiritu Christi, cuius natura non patitur consortium

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

consortium peccati. Et tamē ijdem dicunt hominē etiā
accepta gratia nihil aliud quā peccare. Id genus hyper-
bolis delectatus uidetur Lutherus, ut aliorū hyper-
bolis ueluti malū nodum, quod dici solet, malo cuneo
propelleret. Quorundam temeritas ad hyperbolē pro-
cesserat, qui uendebant merita, non solū sua, uerum eti-
am omnium sanctorum. At qualia tandem opera? Can-
tiones, murmura psalmorū, pisces, in medias, uestes, titu-
los. Hunc clauū clauo sic pepulit Lutherus, ut dice-
ret nulla esse omnino merita sanctorū, sed omnia quā-
libet piorum hominū facta fuisse peccata, damnationē
eternam allatura, nī fides & dei misericordia succur-
risset. Itidem altera pars luculentum quæstū faciebat
ex confessionibus & satisfactionibus, quibus mire ir-
retiuerant hominū conscientias: item ex purgatorio,
de quo paradoxa quædam tradiderant. Hoc uitū sic
corrigit pars diuersa, ut confessionem dicant cōmen-
tum esse Satanæ: qui modestissime, negant exigendā:
pro peccatis non esse opus ulla satisfactione, quū Chri-
stus pro peccatis omnium poenas resoluerit: deniq; nul-
lum esse purgatorium. Item pars una dicit, etiam pri-
orculorum cōstitutiones obligare ad poenam gehem-
næ, nec dubitat promittere uitam eternam si quis
obedierit: diuersa pars sic huic medetur hyperbole, ut
dicat omnes pontificū, conciliorū, episcoporū cōstitu-
tiones esse hæreticas & antichristianas. Sic una pars
extulerat pontificis potestatem: ὡς ἐν ὑπεροχῆς,
altera sic prædicat de pōtifice, ut non ausim referre

Indulgi
pp

Na
Confessio

Na
Constitutio

DE LIBERO ARBITRIO

Voti

Rursus una pars dicit, monachorum & sacerdotū uota obstringere hominem ad poenā gehennae & in perpetuum, altera dicit talia uota esse prorsus impia, nec esse suscipienda, nec si susceperis, seruanda. Ex taliū igitur hyperbolarum collisione nascuntur hęc fulmina ac tonitrua, quę nunc concutiunt orbem. Quod si pars utraq; pergat mordicus tueri suas hyperbolas, uideo talem pugnā inter illos futuram, qualis fuit inter Achillem & Hectorem, quos, quoniam erāt pariter feroces, sola mors potuit diuidere. Ac uulgo quidem aiunt, baculum curuū ut rectum facias, in diuersam partem inflectendum esse: id fortasse consultum fuerit in corrigendis moribus, in dogmatibus an ferendū sit nescio. In exhortando aut dehortando uideo nō nunquā esse locum hyperbolis, uelut ut addas homini timido fiduciam, apte dixeris, ne metue, deus omnia loquetur & faciet in te. Et ad retundendam hominis impiam insolentiam, uulter fortasse dixeris, hominem nihil aliud esse quā peccatum: & aduersus eos, qui sua dogmata postulant æquari, scripturis Canonicis, uulter dixeris, hominē nihil aliud esse quā mendacium. Verum ubi in disquisitione ueri proponuntur ἀξιώματα, non arbitror utendum huiusmodi paradoxis, quę non multum absunt ab ængmatibus, mihi quidem in his placet moderatio. Pelagius libero arbitrio uisus est tribuere plus satis, Scotus tribuit affatim. Lutherus primum mutilabat tan

Scoto

tum

COLLATIO DES. ERAS. ROT.

tū amputato dextro brachio: mox nec hoc contentus
 prorsus iugulauit liberum arbitrium, & è medio su-
 stulit. Mihi placet illorum sententia, qui non nihil tri-
buunt libero arbitrio, sed gratiæ plurimū. Nec enim
 sic erat uitanda Scylla arrogantiae, ut feraris in Cha-
 rrybim desperationis aut socordiae: neque sic me-
 dēdum membro luxato, ut in diuersam partem detor-
 queas, sed in suum locum erat reponendum: nec sic
 erat à fronte pugnandum cum hoste, ut à tergo uul-
 nus accipias incautus. Hac moderatione fiet, ut sit
 aliquod opus bonum, licet imperfectum, sed unde ni-
 hil sibi possit arrogare homo: erit aliquod meritum,
 sed cuius summa debeatur deo. Abunde multum est
 infirmitatis uitiorum, scelerum, in uita mortalium, ut
 si se quisq; uelit contemplari, facile dponat cristas,
 etiamsi non asseueremus hominem quàmuis iusti-
 ficatum nihil aliud esse quàm peccatum, presertim
quum Christus appellet renascentiū, Paulus nouam
creaturam. Quis, inquires, datur aliquid libero arbi-
 trio? Ut sit quod merito imputetur impijs, qui gra-
 tiæ dei uolentes defuerint, ut excludatur à deo crude-
 litatis & iniustitiæ calumnia, ut excludatur à nobis
 desperatio, ut excludatur securitas, ut extimulemur
 ad conandum. Ob has causas ab omnibus ferè statui-
 tur liberum arbitrium, sed inefficax absque perpetua
 dei gratia, ne quid arrogemus nobis. Dicat aliquis, ad
 quid ualet liberum arbitrium si nihil efficiat? Respon-
 deo

DE LIBERO ARBITRIO

deo, ad quid ualet totus homo, si sic in illo agit deus, quemadmodū figulus agit in luto, & quemadmodū agere poterat in silice? Proinde si satis iam demonstratum est, hanc materiam esse talem, ut non expediat ad pietatem altius eam scrutari quàm oportet, præsertim apud idiotas, Si docuimus hanc opinio- nem pluribus & euidentioribus testimonijs scripturarum fulciri, quàm alteram, si constat scripturam sacram in plerisque locis uel obscuram esse tropis, uel secum etiam pugnare prima quidem specie, eaque gratia uelimus, nolimus alicubi recedendum à uerbis & literis, ac interpretatione moderandam esse sententiam, Denique si declaratū est quot incōmoda, nō dicā absurda cōsequantur, si semel funditus tollatur liberū arbitrium, si palām est factum hac, quam dixi, sententia recepta nihil perire eorum quæ Lutherus pie quidem & Christiane differuit, de summa charitate in deum, de abiicienda fiducia meritorum, operum, & uirium nostrarum, de tota fiducia transferenda in deum, & illius promissa: iam uelim illud expendat lector, num æquum censeat, ut damnata sententia tot ecclesiæ doctorum, quam tot iam seculorum ac gentium consensus approbauit, recipere paradoxa quædam, ob quæ nunc tumultuatur orbis Christianus. Ea si uera sunt, ingenue fateor ingenij mei tarditatē, qui non asequar: certe sciens non reluctor ueritati, & ex animo faueo libertati uere

COLLATIO D. ERAS. ROT.

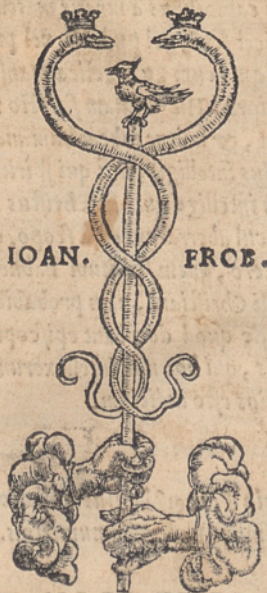
Euangelice, ac detestor quicquid aduersatur Euan-
gelio. Nec hic ago personam iudicis, ut dixi,
 sed disputatoris, & tamen uere possum illud af-
 firmare, me in disputando eam seruasse religionem,
 que olim in causis capitalibus à iuratis iudicibus exi-
 gebatur. Nec me licet senē, uel pudebit, uel pigebit à
 iuuenē discere, si quis cum Euangelica mansuetudi-
 ne doceat euidētiora. Hic audiam sat scio: Discat
Erasmus Christum, & ualere iubeat humanam pru-
 dentiam: hæc nullus intelligit, nisi qui spiritum har-
 bet dei. Si nondum intelligo quid sit Christus, nimi-
 rum hæctenus procul aberratum est à scopo. Quam-
 illud lubens didicero, quem spiritum habuerint tot
 doctores ac populi Christiani, nam probabile est po-
 pulum idem sensisse quod docebant episcopi, annis
 iam mille trecentis, qui hoc non intellexerunt. CON-
 TVLI, penes alios esto iudicium.

De libero Arbitrio Dictatione siue collationis pen-
 Des. Erasmus Rotcredamum finis.

BASILEAE APVD IOAN. FROB.
 MENSE SEPTEMB. AN.
 M. D. XXIII.

COLLATIO D. ERAS. ROT.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

BASILINAE AERD IOAN. ERAS.

MENSE SEPTEMBRI AN.

M. D. XXIII.

